

Medieanalyse:

Innvandring og integrering i norske medier

Innhold

<u>Innledning</u>	Side 3
<u>Begrepsavklaring</u>	Side 4
<u>Sentrale funn i analysen</u>	Side 5
<u>Kvantitativ innholdsanalyse</u>	Side 6
<u>Dybdeanalyse</u>	Side 16
<u>Temaer i medieomtalen – perioden 2010/2011</u>	Side 18
<u>Mediebildet etter 22. juli</u>	Side 20
<u>Temaer i medieomtalen etter 22. juli</u>	Side 23
<u>Hvem får komme til orde?</u>	Side 25
<u>Flere stemmer etter 22. juli?</u>	Side 28
<u>Roller i medieomtalen</u>	Side 30
<u>”Albansk brille-liga avslørt”</u>	Side 32
<u>”Fryktet muslimske ekstremister sto bak”</u>	Side 34
<u>Problem eller ressurs?</u>	Side 35
<u>Journalistisk sjanger</u>	Side 37
<u>Journalistisk sjanger og fokus</u>	Side 38
<u>Kildegrunnlag og metode</u>	Side 39

Innledning

Denne medieanalysen tar for seg omtalen av innvandrere, asylsøkere, flyktninger og personer med minoritetsbakgrunn i et utvalg norske medier. Analysen inkluderer også omtale av innvandrings- og integreringsrelatert tematikk, og beskriver i hvilken grad personer med minoritetsbakgrunn kommer til orde i mediebildet.

Analysen består av én kvantitativ og én kvalitativ del. Den kvantitative delen tegner et grovkisset bilde av mediebildet over en tiårs-periode, mens den kvalitative delen konsentrerer seg om mediebildet i 2010/2011. Det gjøres sammenligninger med funn fra en tidligere analyse av samme type som ble gjort i 2009, og medieomtalen etter terrorangrepene 22.07.2011 belyses også spesielt. Det vises altså til tre ulike analyserte perioder, for å finne eventuelle endringer i mediebildet over tid.

Analysen er utført på oppdrag fra Barne-, likestillings- og integreringsdepartementet.

Retriever er Nordens ledende leverandør av nyhetsovervåkning, verktøy for redaksjonell research og medieanalyse. Selskapet er heleid av NTB og svenske TT.

Begrepsavklaring

Gjennom hele denne medieanalysen benyttes ordet innvandrere, og en tidlig begrepsavklaring er påkrevd ettersom dette er et ord det har vært og er mye diskusjon rundt. Statistisk sentralbyrå benytter følgende standarddefinisjon: "Personer født i utlandet av to utenlandsfødte foreldre, og de barna foreldrepår med slik bakgrunn føder etter ankomst til Norge". Langt på vei har Retriever valgt å følge denne definisjonen.

I den kvantitative delen av analysen har Retriever søkt etter forekomsten av en rekke ord, og vi har dermed ikke lagt vår egen forståelse inn i søkene. Når vi for eksempel oppgir hvor mange artikler som omhandler innvandring og integrering, dreier dette seg om antallet artikler som nevner disse begrepene, og det er ikke tatt hensyn til om bruken av ordene følger definisjonen eller ikke.

I den kvalitative delen av analysen er imidlertid Retrievers forståelse av ordet av betydning. I denne delen har vi blant annet gått gjennom et stort antall artikler i norsk presse og plukket ut de artiklene som omhandler innvandring og/eller integrering, samt artikler der personene som intervjues eller omtales er innvandrere. Unntaket fra definisjonen er at vi ikke har inkludert personer fra andre land i Norden, fordi hensikten med denne analysen har vært å belyse hvordan innvandrere fra land utenfor Norden blir framstilt i norske medier. Dette avviker altså noe fra SSBs standarddefinisjon, men er gjort slik for å fokusere på de problemstillingene oppdragsgiver har ønsket at vi skulle berøre. Vi velger å skrive «innvandrere» videre i denne analysen, selv om det altså kun er innvandrere fra andre steder enn Norden det er snakk om.

Videre må det presiseres at det i enkelte tilfeller har vært vanskelig å avklare om en person har bakgrunn fra et ikke-nordisk land. I slike tilfeller er artikkelen vurdert ut fra om det er nærliggende å tro at en gjennomsnittlig leser oppfatter vedkommende som utenlandsk eller av utenlandsk opprinnelse. Dette er selvsagt ikke en uproblematisk framgangsmåte. Det er for eksempel ikke mulig for oss å vite om en person egentlig er innvandrer men har byttet til et norsk navn, eller om en person med et utenlandsk navn for eksempel kun er gift med en innvandrer. I tillegg er det slik at mediene selv bruker ord som innvandrere, flykting og lignende begreper litt om hverandre, enten fordi ulike redaksjoner benytter ulike definisjoner eller fordi de kanskje ikke er denne ordbruken bevisst. Denne medieanalysen søker å gi et bilde av hvordan innvandrere fra andre steder enn Norden framstilles i norske medier, og da anser vi at den framgangsmåten og definisjonen som er beskrevet her er den mest hensiktsmessige tilnærmingen. At visse personer kanskje framstilles som innvandrere i mediene uten å være det, er altså en del av bildet.

Sentrale funn i analysen

- Den kvantitative innholdsanalysen viser at 2009 var et år hvor debattelementet i omtalen av innvandring og integrering var ekstra tydelig.
- Høyreekstremisme som begrep ble nevnt rundt tre ganger så ofte de tre månedene etter 22.07 som hele året før. Det var også en økning i antall artikler som omtalte eller nevnte muslimer og islam etter 22.07.
- Personer med innvandrerbakgrunn ble brukt som kilder eller intervjuobjekter i to prosent av artiklene i utvalget. Sammenlignet med funn fra Retrievers analyse fra 2009 betyr dette at innvandrere slipper mindre til i mediene.
- Sammenlignet med 2009 har mengden omtale av innvandrere som er involvert i kriminell aktivitet økt med over ti prosent i perioden 2010/2011. Mengden omtale av religion er redusert med over ti prosent i samme periode.
- I tre fjerdedeler av artiklene der personer med innvandrerbakgrunn ble intervjuet eller omtalt i perioden 2010/2011, fremstilles de som "vanlige borgere i samfunnet". Det betyr at innvandrere oftere har denne rollen, sammenlignet med 2009.
- Rett etter terrorhandlingene 22.07 er andelen personer med innvandrerbakgrunn som fikk komme til orde i mediene uendret. Personer med innvandrerbakgrunn uttalte seg også like mye og like ofte om innvandringsrelaterte temaer før og etter terrorangrepene.
- Omtale av religion økte markant i perioden rett etter 22.07, mens mengden omtale av innvandrere som er involvert i kriminalitet gikk betydelig tilbake.

Kvantitativ innholdsanalyse

Tema	Antall artikler 01.01.2000 - 31.10.2011	01.07.2010 - 01.07.2011	22.07 - 31.10.2011
Islam/muslim	156026	15480	6401
Innvandring/innvandrere	87487	9134	3046
Diskriminering/rasisme	68058	5445	1710
Flyktninger	67653	5930	1420
Pakistansk innvandring/pakistanere	43260	4178	739
Asylsøkere	39626	4875	834
Minoriteter	36907	3473	853
Irakisk innvandring/irakere	29867	1199	139
Mangfold	26054	2469	728
Polsk innvandring/polakker	17618	1770	561
Somalisk innvandring/somaliere	16048	1878	714
Integrering	14624	1713	588
Hijab	10769	1366	194
Høyreekstremisme	10008	575	1488
Utenlandsk opprinnelse	7338	589	120
Tvangsekteskap	7180	533	133
Arbeidsinnvandring	6766	822	152
Kjønnslemlestelse/omskjæring	6124	386	93
Familiegjenforening	5947	534	113
Norsk kunnskap	4598	555	82

Tallene i tabellen viser hvor mye medieomtale det har vært av 20 store temaer innen integrering og innvandring de siste ti årene. Det er søkt i et utvalg medier bestående av ni papiraviser og 24 nettaviser. Den første tallkolonnen viser antall artikler som nevnte eller omtalte hvert tema totalt i perioden 1. januar 2000 – 31. oktober 2011, den neste tallkolonnen viser antall artikler i samme kilder et helt år rett før terrorangrepene i Oslo og på Utøya, mens den siste kolonnen viser antall artikler i samme kilder i litt over tre måneder etter terrorangrepene. På de neste sidene kommenteres hovedtrekkene i medieomtalen av disse temaene.

Kvantitativ innholdsanalyse

Man kan bli overveldet av de massive tallstørrelsene på forrige side. At innvandring og innvandrere ble omtalt i over 9.100 artikler i 33 medier på rundt ett år i 2010/2011, sier noe om hvor ofte temaet opptre i norske medier. Til sammenligning ble statsminister Jens Stoltenberg, som var den mest omtalte personen i norske medier i denne perioden, omtalt i nærmere 11.200 artikler i de samme kildene. Den mest profilerte bedriften i Norge, Statoil, ble omtalt i omtrent 9.700 artikler i samme kilder i samme periode, noe som langt på vei sammenfaller med antall artikler om innvandring og innvandrere. Landets nest mest profilerte bedrift, DnB NOR, ble omtalt i rundt 5.600 artikler i samme kilder i samme periode, noe som er omtrent det samme antallet artikler som omtaler temaet diskriminering/ rasisme. Disse sammenligningene understreker at temaer innen innvandring og integrering er et betydelig innslag i det norske mediebildet.

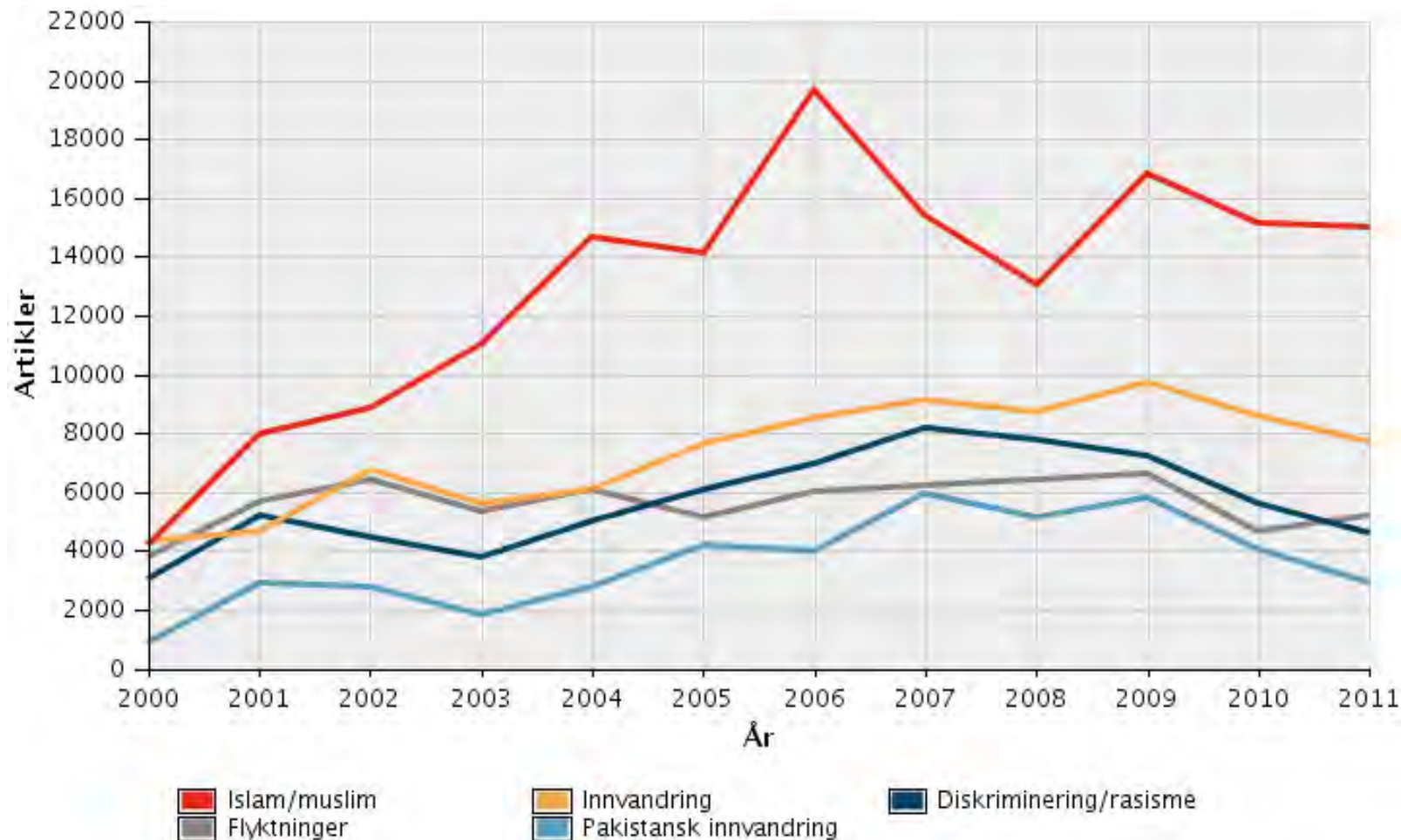
På de følgende sidene vil trekk i medieomtalen av hvert enkelt tema belyses. Det er de store linjene og økningen i omtalen som beskrives, og her er det en generell tendens at mange temaer har blitt omtalt hyppigere i løpet av tiårsperioden. Ettersom vi har søkt i et utvalg på ni papiraviser og 24 nettaviser, kan en spørre seg om nettavisenes utvikling kan ha forårsaket en del av denne økningen. En del av nettavisene var tidlig på 2000-tallet i en prematur fase, og har i de påfølgende årene profesjonalisert nettjournalistikken, blant annet ved å etablere egne nettedaksjoner som publiserer flere nettartikler per døgn enn før. Et søk i kun de ni papiravisene viser at den samme økningen i medieomtalen ikke finnes der, noe som indikerer at økningen i omtalen av de aktuelle temaene må tilskrives nettavisene. En gjennomgang av publiseringshyppigheten i de aktuelle nettkildene generelt, viser at de samlet sett publiserte færre artikler før 2005. Etter dette året har antallet ligget mer eller mindre stabilt. Til sammenligning publiserte de 24 utvalgte nettavisene samlet sett rundt 60 prosent flere artikler i 2010 enn i år 2000. Dette betyr at de kvantitative svingningene i medieomtalen etter 2004 kan leses som økt fokus på de aktuelle temaene, men at ulikheten i perioden før og etter 2004 antageligvis handler mer om praksis og redaksjonelle prioriteringer.

2009 peker seg ut som et år der mange av temaene sto høyt på agendaen. Både innvandring generelt, asylsøkere og hijab fikk mye omtale dette året. Hva som førte til oppmerksomhet innenfor disse temaene belyses mer inngående på de neste sidene, men generelt kan det påpekes at dette var et år der debattelementet i omtalen av temaer innen innvandring og integrering var ekstra tydelig.

I de tre månedene etter terrorhandlingene 22. juli fikk medieomtalen av en del av disse temaene en dreining. Høyreekstremisme som begrep ble for eksempel nevnt rundt tre ganger så ofte de tre månedene etter angrepene som hele året før. I tremånedersperioden etter 22. juli ble terrorhandlingene nevnt eller omtalt i rundt 7.800 artikler i det aktuelle kildegrunnlaget. At høyreekstremisme ble nevnt i rundt 1500 artikler i samme kilder i samme periode, viser at dette var et vesentlig element i debatten etter 22. juli.

Kvantitativ innholdsanalyse

Kvantitativ innholdsanalyse

Islam/muslim (156.026 artikler)

Islam og muslimer er omtalt i tusenvis av artikler hvert år. Dette er naturlig ettersom islam er en av verdensreligionene, og dermed en viktig del av mediebildet innenfor mange sakskomplekser. Det er imidlertid en klar tendens at antall artikler som nevner islam og muslimer har økt kraftig i løpet av tiårsperioden. Det var mest omtale av muslimer og islam i 2006 og 2009. I 2006 raste muslimer i mange land mot Norge etter at den kristne avisen Magazinet trykket danske karikaturtegninger av profeten Muhammed. Avisens redaktør ble drapstruet, og i februar ble Norges ambassade i Syria påtønt. I 2009 var det generelt mye debatt rundt islam – både begrepet ”snikislamisering”, debatten rundt bruk av hijab i politiet og andre integreringsspørsmål førte til mer omtale enn ellers. Det var en økning i antall artikler som omtalte eller nevnte muslimer og islam etter 22. juli.

Innvandring (87.487 artikler)

Foruten en liten nedgang i 2003, økte omtalen av innvandring og innvandrere jevnt frem til 2009. Omtalen dalte deretter noe mot slutten av den analyserte perioden. I 2009 var det blant annet mye oppmerksomhet rundt en undersøkelse som viste at Oslo-boere er lunkne til et flerkulturelt nabolag.

Diskriminering/rasisme (68.058 artikler)

Økningen i omtalen av diskriminering og rasisme er ikke så ulik omtalen av innvandring. Denne omtalen nådde en topp i 2007, for så å gå noe ned. Det er nærliggende å tro at en del av disse artiklene er de samme, og at de inneholder ord som gir utslag i begge søkene. Omtale av diskriminering og rasisme økte etter terrorangrepene 22. juli, noe som kommer fram i tabellen på side 5. Dette skyldes at den offentlige debatten i ukene etter terrorangrepene blant annet tok utgangspunkt i gjerningsmannens rasistiske motiv. Dette førte til en metadebatt om den offentlige debatten, der diskriminering og rasisme sto sentralt.

Flyktninger (67.653 artikler)

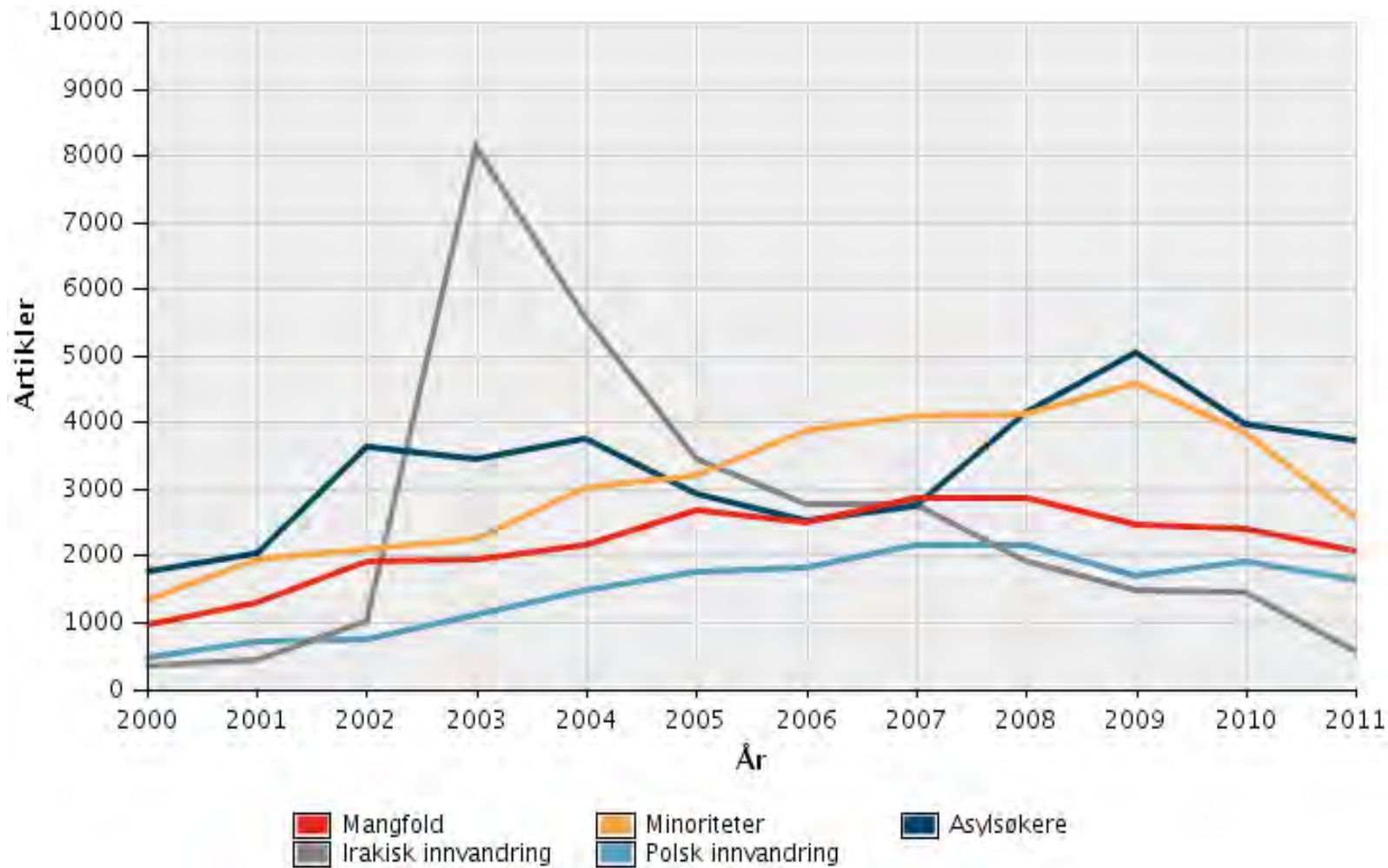
Omtalen av flyktninger har vært forholdsvis jevn i den analyserte perioden. Det var aller mest omtale av flyktninger i 2009, før antall artikler gikk noe ned. Mye av omtalen var utenriksstoff, og handlet blant annet om palestinere som flyktet over grensa til Egypt, og om europeiske lands håndtering av flyktninger. Enkeltskjebner førte til en del omtale i Norge. I 2009 ble det skrevet mye om den israelske atomteknikeren Mordechai Vanunu som omtales som en politisk flyktning. Det er med andre ord slik at omtalen av flyktninger til Norge veves inn i omtalen av mennesker på flukt over hele verden.

Pakistansk innvandring (43.260 artikler)

Omtalen av pakistansk innvandring økte fra 2003, og var på topp fra 2007 til og med 2009. Etter 2009 falt antallet artikler igjen. I 2007 førte drapet på Benazir Bhutto til mye omtale, og mange nyhetsartikler omtalte reaksjoner på dette i det norsk-pakistanske miljøet. Blant annet ble det publisert flere NTB-meldinger om minnestunder i det pakistanske miljøet i Oslo. NTB sørget også for mye av omtalen i 2009 – blant annet ble det skrevet mye om dronning Sonjas besøk i et kritesenter der hun møtte flere pakistanske innvandrere, og om utdelingen av Kongens fortjenestemedalje til norsk-pakistanske Aslam Ahsan.

Kvantitativ innholdsanalyse

Kvantitativ innholdsanalyse

Asylsøkere (39.626 artikler)

Det var spesielt mye omtale av asylsøkere i 2009. Blant annet var det en del omtale av mindreårige asylsøkere som trengte bolig og om at få norske kommuner ville ta imot flere enslige asylbarn. Innen dette temaet ble det ofte referert til statistikk som viste at asyltilstrømningen til Norge avtok. Samtidig ble det meldt om rekordmange asylsøknader i Norge dette året, selv om anslaget på antall personer ble nedjustert. Det er en reduksjon i antall medieoppslag som omhandler asylsøkere i perioden etter 22.07, sammenlignet med året før.

Minoriteter (36.907 artikler)

Det var mest omtale av minoriteter i 2009, før antallet artikler så gikk ned. Sent i 2009 viste en rapport fra Norsk institutt for studier av innovasjon, forskning og utdanning at minoritetsungdom velger bort læreryrket. En annen rapport som viste at minoritetsungdom ikke har tillit til politiet fikk også mye omtale. Nyheten om at kvinner med minoritetsbakgrunn bor stadig lengre på norske krisesentre fikk også mye oppmerksomhet i 2009.

Irakisk innvandring (29.867 artikler)

Omtalen nådde en klar topp i 2003. Mye av dette er utenriksstoff og dreier seg om stadige angrep i Irak, men berører også omtalen av irakiske flyktninger til Norge. Av innenriksstoff fikk etterlysningen av den drapssiktede irakeren Azad Ghaleb Ali mye omtale dette året. Asylsøkeren Ali ble etterlyst i hele Schengen-området, og saken ble omtalt som "Kongsberg-drapet" i mediene.

Mangfold (26.054 artikler)

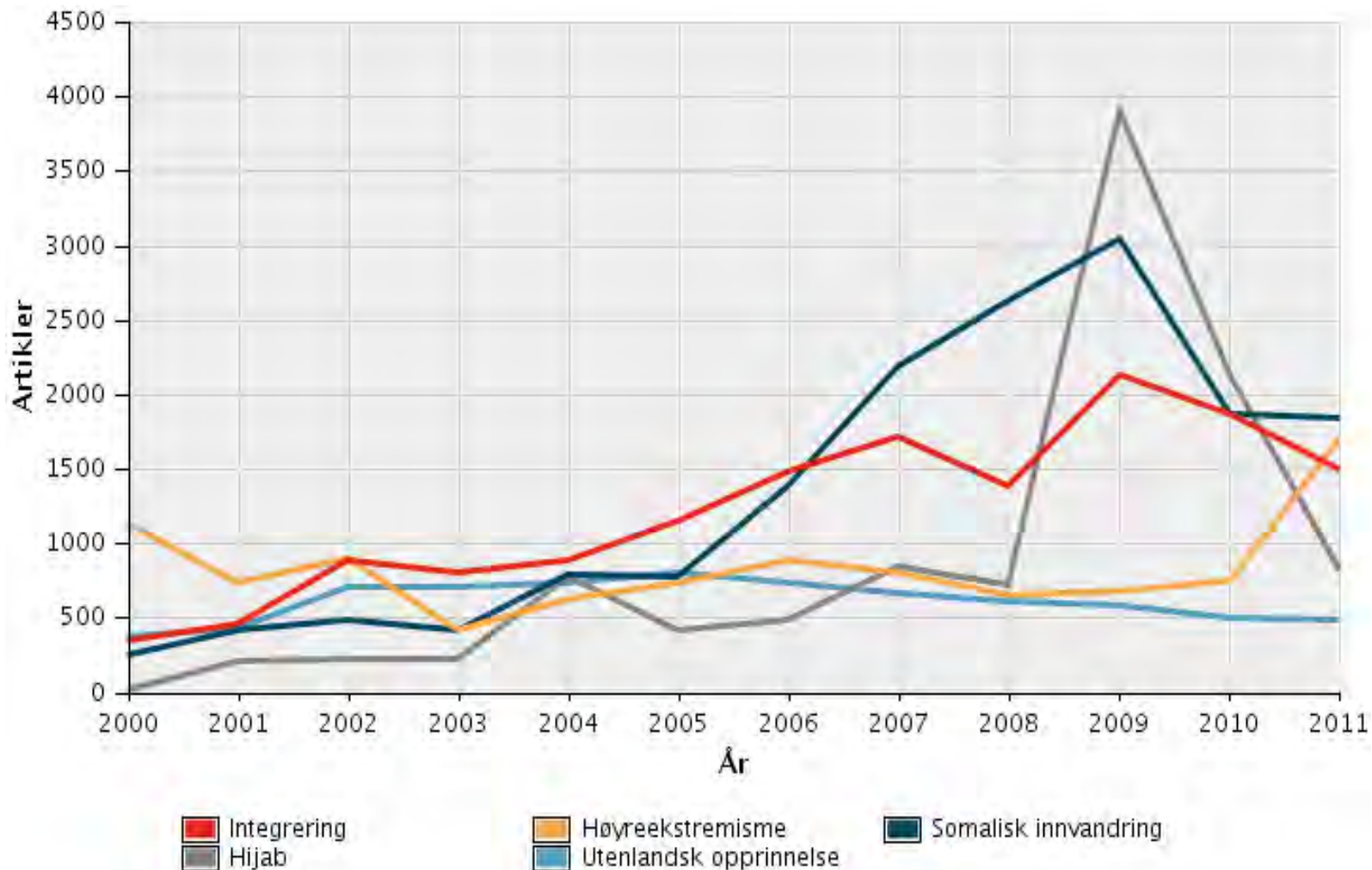
Det var mest omtale av mangfold i 2008. Det er imidlertid ikke snakk om store svingninger fra år til år. I 2008 fikk blant annet kongens nyttårstale mye omtale, og i talen nevnte han landets kulturelle mangfold. Mangfoldsåret 2008 var et tiltak som også førte til mye oppmerksomhet og debatt.

Polsk innvandring (17.618 artikler)

Det var mest omtale av polsk innvandring og polakker i 2007 og 2008. Til tross for høye ledighetstall fortsatte arbeidsinnvandrerne å strømme til Norge. At det var ventet 100.000 nye arbeidsinnvandrere de tre påfølgende årene fikk mye oppmerksomhet i 2008. SSB spådde at polakker og andre østeuropeere vil fortsette å komme til tross for usikre tider. Det ble samtidig skrevet om høyere arbeidsledighet blant polske arbeidsinnvandrere og at mange derfor reiste hjem.

Kvantitativ innholdsanalyse

Kvantitativ innholdsanalyse

Somalisk innvandring (16.048 artikler)

Omtalen nådde en topp i 2009, og mye av omtalen dreide seg om somaliske pirater. Det handler altså om medieomtale av forhold i Somalia, men tematikken berørte også den somaliske innvandringen til Norge ettersom piratvirksomheten ble trukket fram som ett av landets strukturelle problemer. Ellers handlet mange artikler om enkelthendelser hvor personer av somalisk bakgrunn var mistenkt eller offer i kriminalsaker.

Integrering (14.624 artikler)

Også integrering ble mye omtalt i 2009. Blant annet var det en del diskusjon rundt hvorvidt rene muslimske skoler og kontantstøtte vil hemme integrering. Uenigheter om bruken av hijab førte også til mye omtale av integrering i 2009. Ordet integrering brukes ofte i politisk sammenheng. Spesielt Fremskrittspartiet og Arbeiderpartiet utmerker seg ved å benytte dette begrepet. Ordet integrering forekommer for øvrig ikke oftere i mediene etter 22.07.

Hijab (10.769 artikler)

Nesten 4.000 av det totale antallet artikler ble publisert i 2009. Debatten skjøt i været fra 2008 og falt drastisk mot 2010. Det var debatten rundt bruk av hijab i politiet som førte til den store medieoppmerksomheten, og da avisene ved årets slutt så tilbake på 2009, var hijab-debatten blant de store sakene som ble trukket frem. Hijab og bruken av religiøse slør fikk lite omtale de tre månedene etter 22. juli, sammenlignet med tidligere perioder.

Høyreekstremisme (10.008 artikler)

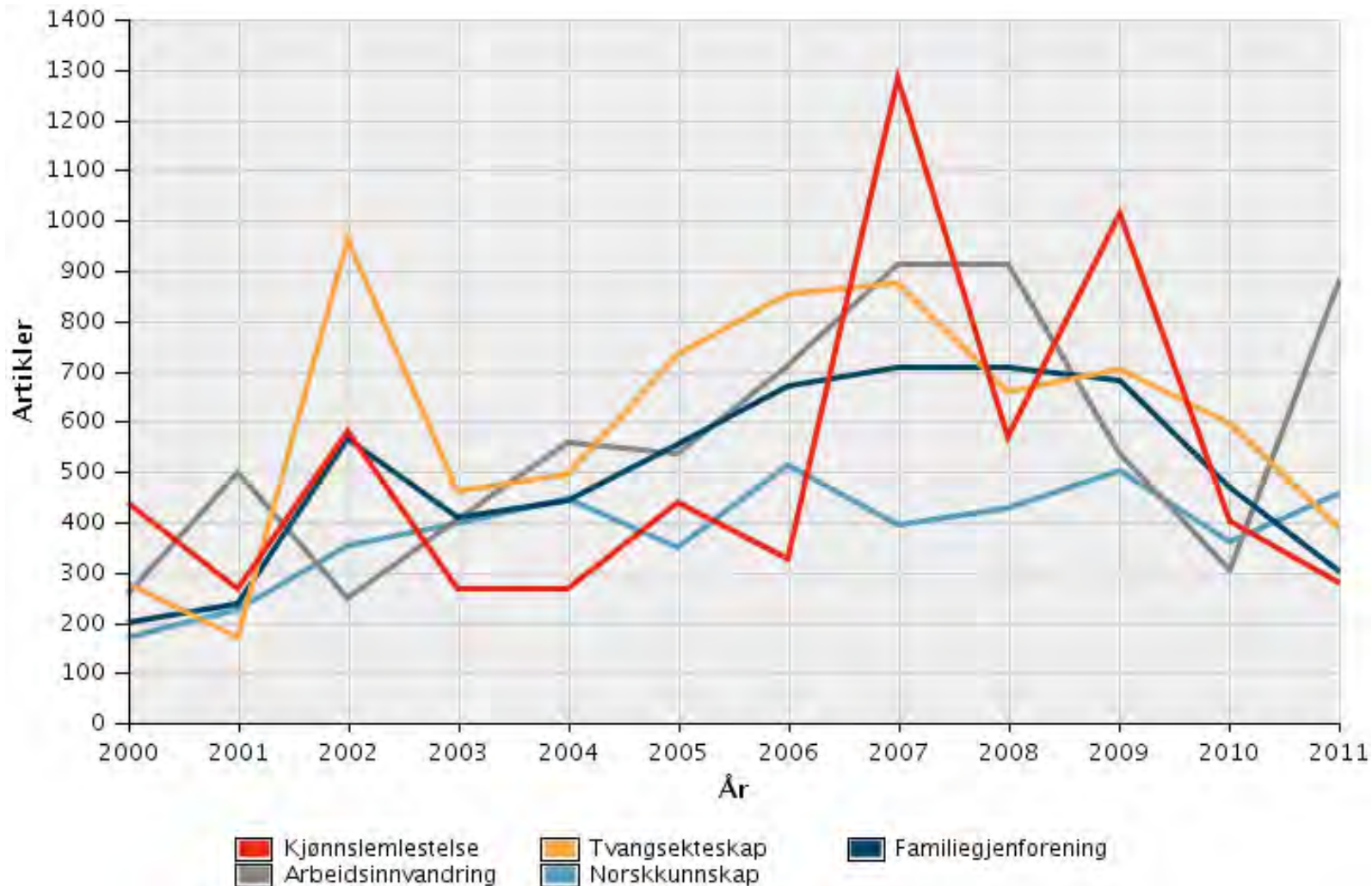
Omtalen var forholdsvis jevn frem til sommeren 2011 da terrorangrepene i Oslo og på Utøya førte til en kraftig økning i antall artikler med høyreekstremisme som problemstilling. Som vist i tabellen er det nesten tre ganger så mye medieomtale av høyreekstremisme i de tre månedene etter 22. juli sammenlignet med hele året før. Blant annet ble det fokusert på at det de siste ti årene verken er produsert forskning eller skrevet bøker på norsk om de høyreekstremløse miljøene i Norge. Det var også en liten økning i omtalen i 2006, noe som blant annet dreide seg om bruken av norske symboler i markedsføringen av et tysk klesmerke som forbindes med nynazister. Helt i begynnelsen av den analyserte perioden var det også en del omtale av dette temaet. Dette dreide seg imidlertid i stor grad om høyreekstremløse i andre land enn Norge, først og fremst i Tyskland.

Utenlandsk opprinnelse (7.338 artikler)

Begrepet "utenlandsk opprinnelse" ble hyppigst brukt i 2005. Dette året var det en del enkeltsaker med stor spredning gjennom NTB, der politiet oppga at de lette etter gjerningsmenn med utenlandsk opprinnelse. Begrepet benyttes oftest i forbindelse med kriminalitet.

Kvantitativ innholdsanalyse

Kvantitativ innholdsanalyse

Tvangsekteskap (7.180 artikler)

Helt i starten av perioden lå antall artikler om tvangsekteskap på et lavt nivå, men antall artikler om temaet økte betraktelig i 2002. Blant annet fikk demonstrasjoner mot tvangsekteskap og undertrykking oppmerksomhet i mediene. Det var også mye omtale i 2007. Sent i 2007 meldte Kompetanse-teamet mot tvangsekteskap at de hadde mottatt 175 henvendelser i løpet av året om tvangsekteskap, trusler, kjønns-lemlestelse, psykisk press eller fysisk vold fra egen familie. Kompetanse-teamet var involvert i flere debatter som førte til mye omtale i 2007, blant annet en sak om homofile innvandrere som fryktet for livene sine. Nyheten om at regjeringen ville bruke 88 millioner kroner mer på kampen mot kjønnslemlestelse og tvangsekteskap førte også til mye omtale samme år.

Arbeidsinnvandring (6.766 artikler)

Medieomtalen av arbeidsinnvandring steg fra 2002 og nådde en topp i 2007 og 2008. Omtalen falt deretter betraktelig, men steg kraftig igjen fra 2010 og har holdt seg stigende. I 2007 og 2008 belyste mange artikler behovet for flere arbeidsinnvandrere i Norge, og det var også mye omtale av de gruppene innvandrere som har kommet til landet for å jobbe. En undersøkelse Statistisk sentralbyrå (SSB) gjorde i 2008 viste fortsatt økt velvilje til innvandrere og at 75 prosent syntes innvandrere gjør en god arbeidsinnsats.

Kjønnslemlestelse (6.124 artikler)

2007 skiller seg ut som et år med mye omtale. Blant annet var det mye medieoppmerksomhet rundt Arbeiderpartiets krav om omskjæringssjekk av småjenter. Flere strakstiltak mot kjønnslemlestelse ble iverksatt – heriblant en døgnbemannet informasjonstelefon.

Familiegjenforening (5.947 artikler)

Omtalen nådde en topp i 2007 og 2008, for så å falle igjen. Blant annet ble det skrevet om de såkalte MUF-erne, kurdere fra Nord-Irak som kom til Norge rundt årstusenskiftet og som først fikk midlertidig opphold uten rett til familiegjenforening. Det var også medieomtale av at EU-kommisjonen ville sikre en mer rettferdig fordeling og behandling av asylsøkere. Blant annet foreslo kommisjonen å endre reglene for familiegjenforening.

Norskkunnskap (4.598 artikler)

Det er en ganske jevn økning i antall artikler, med unntak av 2005 og 2010 da omtalen falt litt. Mest omtale av norskopplæring var det i 2006 og 2009. I 2006 viste en undersøkelse at minoritetsspråklige elever risikerer å bli stående på siden av det norske samfunnet etter fullført grunnskole fordi de mangler norskkunnskaper. Det ble konkludert med at norskopplæringen for språklige minoriteter i grunnskolen er feilslått. I 2009 var det mye omtale av at seks av ti farmasistudenter har flerkulturell bakgrunn, og at språkproblemer gjør at Universitetet i Oslo derfor ønsker å innføre norskkrav.

Dybdeanalyse

Videre i denne medieanalysen presenteres den kvalitative delen av rapporten, der det er gjort et dypdykk i en del av det norske mediebildet for å se etter nyanser og endringer i norske mediers framstilling av innvandrere og integrering. Her består kildegrunnlaget av åtte papiraviser (VG, Aftenposten, Dagbladet, Bergens Tidende, Stavanger Aftenblad, Nordlys, Dagens Næringsliv og Klassekampen) samt to nettaviser (VG Nett og Bt.no).

Ti utgaver av hver avis i løpet av 2010 og 2011 er analysert i perioden 22.07.2010 – 21.07.2011. Denne perioden utgjør brorparten av det analyserte materialet, og for enkelhets skyld vil perioden bli kalt *perioden 2010/2011* videre i analysen. I tillegg er tre utgaver i perioden etter 22.07 også analysert, for å se etter endringer etter terrorangrepene i Norge. Det er altså tre utgaver i samme kilder som er analysert, i perioden 22.07.2011 – 17.09.2011. For enkelhets skyld kalles denne perioden *perioden rett etter 22.07*. Retriever har brukt modellen "nyhetsuke" for å velge ut et representativt utvalg artikler. Denne modellen ble presentert av Sigurd Allern i boka *Nyhetsverdier. Om markedsorientering og journalistikk i ti norske aviser* (2001, IJ-forlaget).

Analysen av perioden 2010/2011 har tatt utgangspunkt i et datamateriale på 9.968 artikler, hvorav 684 ble vurdert som relevante (7 prosent). Analysen av perioden rett etter 22.07 hadde utgangspunkt i et datamateriale på 2.673 artikler, hvorav 220 artikler var relevante (8 prosent). Analysen er strukturert slik at medieomtalen i perioden etter 22.07 blir presentert i et eget kapittel, samtidig som det gjøres sammenligninger mellom funn i de ulike analyserte periodene underveis.

Det som er regnet som relevante artikler er alle artikler innenfor temaer om innvandring og integrering, samt artikler som omtaler folk som kommer fra andre land enn Norden. Artikler der ord som innvandrere, asylsøker, flyktning, utlending osv. er nevnt, er regnet som relevante. I tillegg er artikler relevante når personene som intervjues eller omtales har et ikke-nordisk navn. Det kan i enkelte tilfeller være vanskelig å avklare om en person/kilde har bakgrunn fra et ikke-nordisk land. I slike tilfeller er artikkelen vurdert ut fra om det er nærliggende å tro at en gjennomsnittlig leser oppfatter vedkommende som utenlandsk eller av utenlandsk opprinnelse. Omtale av folk fra andre land som ikke er eller har vært bosatt i Norge, f.eks. utenlandske politikere eller kjendiser, er heller ikke relevant.

Dybdeanalyse

Retriever utarbeidet i 2009 en lignende medieanalyse på oppdrag fra IMDi (Integrerings- og mangfoldsdirektoratet). Det ble gjort en analyse av ti utgaver av de samme papiravisene som i denne analysen, men den gangen ble ingen nettaviser analysert. Ellers er analysedesignet det samme, og det er derfor mulig å gjøre sammenligninger tilbake i tid. For enkelhets skyld kalles dette *perioden 2009*.

Det gjøres altså sammenligninger over tid ved å se på funn fra tre ulike perioder; *perioden 2009*, *perioden 2010/2011* og *perioden rett etter 22.07*. Der det gjøres sammenligninger av funnene fra perioden 2009 med de to senere periodene, tas artiklene fra nettavisene vekk slik at kildegrunnet blir likt for sammenligningens skyld. For en mer detaljert metodebeskrivelse, se side 37 og 38.

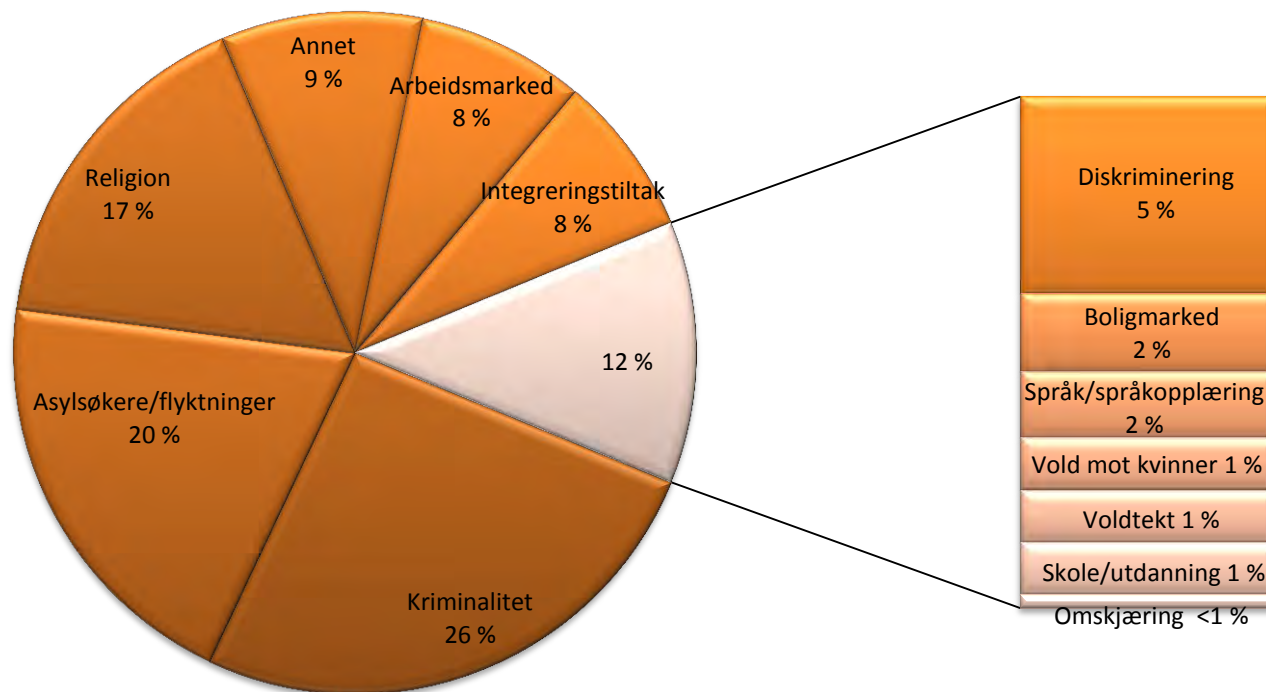
Innledningsvis er det påkrevd å gjengi noen av de viktigste funnene fra medieanalysen som Retriever utarbeidet for IMDi i 2009. Følgende funn ble vektlagt i analysen:

- Personer med innvandrerbakgrunn blir brukt som kilder eller intervjuobjekter i to prosent av artiklene i åtte av Norges største papiraviser, og er altså vesentlig dårligere representert i mediebildet enn de faktisk er i befolkningen (10,6 prosent i 2009).
- I over halvparten av artiklene der personer med innvandrerbakgrunn intervjues eller omtales, framstilles personene som "vanlige borgere i samfunnet".
- Artikler som handler om innvandring og integrering, har langt oftere problemfokus enn ressursfokus.
- Leserinnlegg om innvandring og integrering er svært ofte spissformulerte, og handler i hovedsak om religion og diskriminering. Dette stoffet er oftere problemfokuset enn redaksjonelle artikler.

Temaer i medieomtalen – perioden 2010/2011

- 7 prosent av det totale datamaterialet i perioden 2010/2011 handlet om innvandrere, temaer knyttet til innvandring og integrering, eller hadde personer med minoritetsbakgrunn som kilde.
- 46 prosent av de 684 relevante artiklene handlet om innvandringsrelaterte spørsmål. Disse 46 prosentene er delt inn i temaer. Diagrammet til høyre viser hvordan artiklene fordelte seg på disse temaene.
- I 26 prosent av totalt 684 artikler er personer med minoritetsbakgrunn sitert kilde. Det er innenfor temaet religion flest innvandrere har blitt sitert.
- Kriminalitet er temaet som har fått mest omtale, etterfulgt av asylsøkere /flyktninger og religion.

N = 314

Temaer i medieomtalen – perioden 2010/2011

Kriminalitet var temaet som omtaltes mest i perioden 2010/2011. Dette var tema i 26 prosent av omtalen (81 artikler), etterfulgt av temaene asylsøkere/flyktninger og religion som utgjorde henholdsvis 20 og 17 prosent.

Dersom nettartiklene fra dette grunnlaget utelates, er kildegrunnlaget likt som i analysen Retriever utarbeidet for IMDi i 2009, og funnene fra de to analyserte periodene kan dermed sammenlignes. Flere av temaene fikk like mye omtale i begge perioder. Temaene som fikk minst omtale i 2009, har fortsatt en veldig beskjeden andel av artiklene. Temaene som har fått mye omtale har imidlertid endret seg betraktelig. Omtalen av asylsøkere/flyktninger og kriminalitet har økt, samtidig som andelen omtale av diskriminering og religion har gått ned.

I omtalen av kriminalitet er det flere enkeltsaker med mye omtale som fører til høye tall. Et eksempel er den såkalte Faiza-saken som fikk mye oppmerksomhet. Drapet på Faiza Ashraf førte til mye omtale av henne som offer og av medtiltalte Shamrez Khan som mistenkt. Dette er et sakskompleks med mye omtale som bidrar til å dra opp andelen artikler under temaet kriminalitet.

TEMA	2009	2010-2011
Kriminalitet	12 %	23 %
Asylsøkere/flyktninger	14 %	21 %
Religion	29 %	17 %
Arbeidsmarked	9 %	9 %
Annet	7 %	9 %
Integreringstiltak	8 %	8 %
Diskriminering	12 %	5 %
Språk/språkopplæring	3 %	2 %
Boligmarked	1 %	2 %
Vold mot kvinner	2 %	1 %
Omskjæring	1 %	1 %
Voldtekt	0 %	1 %
Skole/utdanning	0 %	1 %
Tvangsekteskap	1 %	0 %

Innenfor temaet asylsøkere/flyktninger var det blant annet omtale av et forslag fra regjeringen om å innføre bo- og meldeplikt for asylsøkere. Forslaget til innstramningen var for å hindre at asylsøkere forsvinner (Aftenposten 21.10.2010). Papirløse flyktninger, sultestreikende etiopiere og debatt rundt tvangsretur er også stikkord for omtalen av asylsøkere og flyktninger. En høy andel (62,5 prosent) av artiklene som omhandler asylsøkere/flyktninger har problemfokus.

Innenfor temaet diskriminering finnes blant annet saken om at AUF anmeldte FrPs Christian Tybring-Gjedde. Anmeldelsen kom etter uttalelsene til Tybring-Gjedde på FrPs landsmøte, der han blant annet sa at *"mobbing er det overalt, men det er noe annet når innvandrer gutter går sammen i gjenger, mot norske gutter. Det er ingen tvil om at innvandrer gutter blir hissigere enn norske - det ligger i kulturen"* (Stavanger Aftenblad 27.05.2011). Et annet eksempel er at regjeringen ville fjerne begrepet "rase" fra utlendingsloven og erstatte det med "etnisitet, avstamning og hudfarge". Innvandrere er nesten fraværende som kilder i denne omtalen. Bare i ett enkelt leserinnlegg er en person med minoritetsbakgrunn representert innenfor dette temaet.

I funnene fra 2009 var religion temaet som ble mest debattert. Utspill om "snikislamisering" og hijab-debatten fikk mye oppmerksomhet. Andelen omtale av religion har gått ned i perioden 2010/2011, men som vi vil komme tilbake til, fikk omtalen av religion en kraftig økning etter 22.07.

Mediebildet etter 22. juli

Norge var i en særstilling i dagene etter terrorangrepene 22.07, og hendelsene dominerte nyhetsbildet og den offentlige debatten i perioden etterpå. I alle Retrievers redaksjonelle kilder, som består av flere hundre papiraviser, alle landets nettaviser samt nyhetssendinger fra utvalgte etermedier, ble terrorhandlingene omtalt i rundt 124.000 medieoppslag i perioden 22.07.11 – 31.10.2011. I Retrievers mediearkiv Atekst, som inneholder nyhetsartikler i norske papiraviser helt tilbake til 1945, finnes det ingen andre hendelser eller saker som har fått så mye medieomtale målt i antall artikler i en begrenset periode. I tillegg bidro det til ytterligere tyngde i mediebildet at toneangivende etermedier som NRK, TV 2 og TVNorge valgte å endre sine sendeskjemaer totalt i dagene etter 22. juli, ved å vie all sin sendetid til terrorangrepene.

Svineinfluensaen i 2009, konflikten mellom Ingunn Yssen og LO-leder Gerd-Liv Valla i 2007 og tsunamien i 2004 er blant de nyhetssakene som har fått mest medieoppmerksomhet i de seneste årene, men ingen av disse sakene kan sammenlignes med terrorhandlingene i antall artikler. Den mest dramatiske hendelsen i nyere tid – okkupasjonen av landet i 1940 – kan av helt andre grunner heller ikke sammenlignes med medieoppmerksomheten rundt angrepene 22. juli 2011. For det første er mediebildet fundamentalt annerledes nå enn det var i 1940; det fantes ikke fjernsyn og Internett, og det journalistiske arbeidet var lagt opp etter andre prinsipper (papiravisene var for eksempel partiorganer). For det andre ble norske medier underlagt tysk sensur etter okkupasjonen, et forhold som gjør at mediedekningen av dramatikken i hendelsen heller ikke kan sammenlignes med 22. juli-dekningen. Med dette som bakteppe kan en konkludere med at terroraksjonene 22. juli er den mest omtalte saken i norske medier noensinne.

Forsider 23.07.2011

Mediebildet etter 22. juli - sentrale funn

- Rett etter 22.07 er andelen personer med innvandrerbakgrunn som kommer til orde i mediene uendret. Personer med innvandrerbakgrunn uttaler seg også like mye og like ofte om innvandringsrelaterte temaer før og etter terrorangrepene.
- Omtale av religion øker markant i perioden rett etter 22.07, mens mengden omtale av innvandrere som er involvert i kriminalitet går betydelig tilbake.
- I medieomtalen rett etter 22.07 inntar innvandrere oftere rollen som "vanlig borger i samfunnet" og sjeldnere rollen som "mistenkt" og "offer".
- Det opplyses like ofte om innvandreres bakgrunn i medieomtalen før og etter 22.07.
- Medieomtalen av innvandrere og innvandringsrelaterte spørsmål har en tilnærmet lik andel "ressursfokus" og "problemfokus" før og etter 22.07. Mens redaksjonelle kommentarer, lederartikler og innsendt stoff som dreier seg om innvandringsrelaterte spørsmål har høyere problemfokus rett etter 22.07, er det mindre problemfokuset stoff om kriminalitet.

Temaer i medieomtalen etter 22. juli

Ekstremister tar avstand fra Breivik

Mye av de som har vært i kontakt med Anders Behring Breivik, sier de har gått inn i politiets register. De har gått inn i politiets register. De har gått inn i politiets register.

Enkelte av de som har vært i kontakt med Anders Behring Breivik, sier de har gått inn i politiets register. De har gått inn i politiets register.

Enkelte av de som har vært i kontakt med Anders Behring Breivik, sier de har gått inn i politiets register. De har gått inn i politiets register.

– Andre kan bli inspirert

TERRORANGREPENE

Muslimer i Tromsø ber for ofrene fra Utøya og Oslo
 tragedie viser at man må være forsiktig med å plassere skyld.

Muslimer i Tromsø ber for ofrene fra Utøya og Oslo – Terrorisme har ikke religiøs tilhørighet

Tekst: Inna Tjelle
 Foto: Lina Lysvatter

Flere utenlandske medier, blant annet engelske The Sun og amerikanske New York Times, la skylda på ekstremistiske islamistgrupper som al-Qaida. I norske medier snakket man også om al-Qaida og muslimsk Khatib.

Sammen med Siv Samira Kolofod, Nadia Kofod Håkam og Manoor Wazy er hun representant for muslimske kvinner i Oslo og på i høya. Inna Tjelle er forfatter av boken «Muslimer i Norge» som handler om livet som muslim i Norge.

Folk trakk seg unna Sammen med Siv Samira Kolofod, Nadia Kofod Håkam og Manoor Wazy er hun representant for muslimske kvinner i Oslo og på i høya. Inna Tjelle er forfatter av boken «Muslimer i Norge» som handler om livet som muslim i Norge.

– Nettet gir næring til fremmedhat

Enkelte av de som har vært i kontakt med Anders Behring Breivik, sier de har gått inn i politiets register. De har gått inn i politiets register.

Skrekne midt i Sverige

Enkelte av de som har vært i kontakt med Anders Behring Breivik, sier de har gått inn i politiets register. De har gått inn i politiets register.

BLETT FRA NETT

Det var ikke en...
 Det var ikke en...
 Det var ikke en...

Terror: Vi har mistofst fullstendig hvis vi tror at moderne europeisk klatamof er ikkevoldelig og velordnet av natur.

Voldelig islamofobi

Enkelte av de som har vært i kontakt med Anders Behring Breivik, sier de har gått inn i politiets register. De har gått inn i politiets register.

Enkelte av de som har vært i kontakt med Anders Behring Breivik, sier de har gått inn i politiets register. De har gått inn i politiets register.

Enkelte av de som har vært i kontakt med Anders Behring Breivik, sier de har gått inn i politiets register. De har gått inn i politiets register.

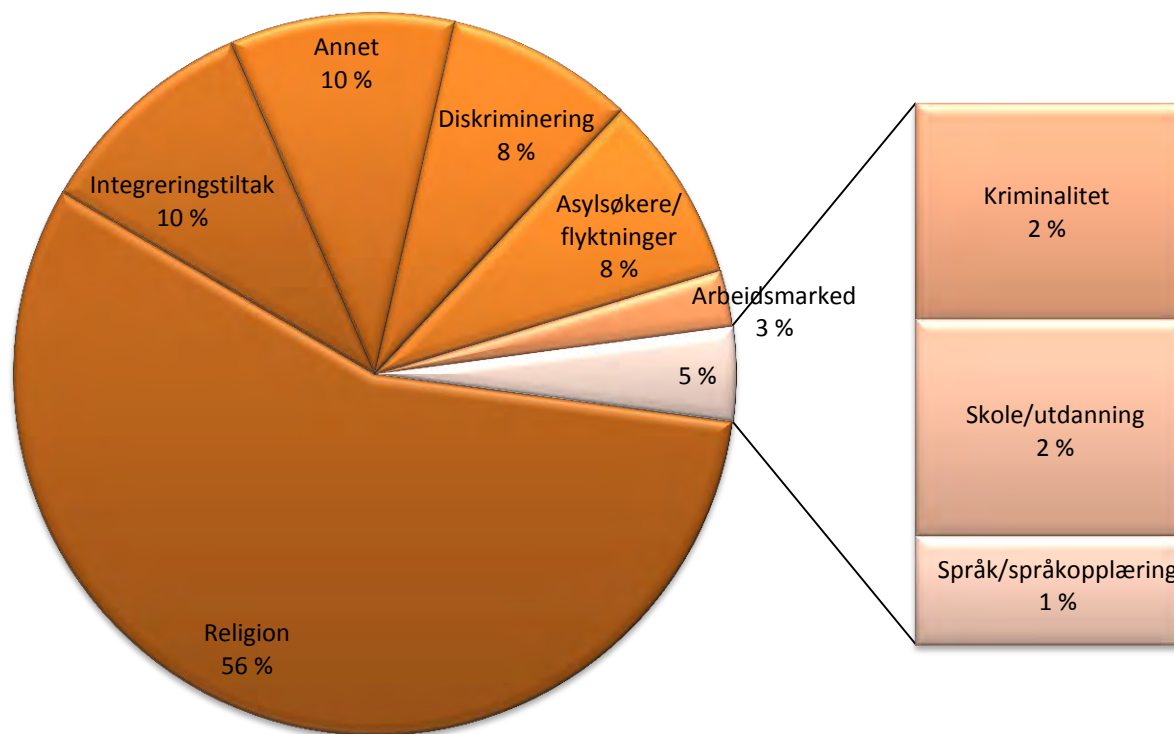

Enkelte av de som har vært i kontakt med Anders Behring Breivik, sier de har gått inn i politiets register. De har gått inn i politiets register.

Faksimilene er hentet fra Bergens Tidende (over t.v.), Nordlys (over) og Dagbladet (under t.v.) 26. juli 2011.

Temaer i medieomtalen etter 22. juli

- 8 prosent av det totale datamaterialet i perioden etter 22.07 handlet om innvandrere, temaer knyttet til innvandring og integrering, eller hadde personer med minoritetsbakgrunn som kilde.
- 54 prosent av de 220 artiklene handler om innvandringsrelaterte temaer i perioden etter 22.07. Det er en økning fra 46 prosent i perioden 2010/2011.
- Økningen i andelen artikler med religion som tema er betraktelig, men ikke veldig overraskende med tanke på det enorme fokuset på terrorsiktedes holdning til islam.
- Kriminalitet utgjør en mye mindre del av omtalen etter 22.07, sammenlignet med perioden 2010/2011.
- Andelen omtale som omhandler asylsøkere og flyktninger mer enn halveres etter 22.07, fra 20 prosent til 8 prosent av omtalen.

N = 119

Temaer i medieomtalen etter 22. juli

I perioden etter terrorangrepet ble søkelyset rettet mot Anders Behring Breiviks motiver, mot islamkritiske bloggere og mot politiske partiers retorikk i religionsspørsmål. Blant annet førte Carl I. Hagens uttalelser om at *nesten alle terrorister er muslimer* til reaksjoner (Stavanger Aftenblad 18.08.2011). Også Hagens uttalelser om at politiet burde begrense etterforskningen av Utøya-terroren førte til mye omtale. Det aller meste av omtalen hadde en klar referanse til terroraksjonen selv om ikke alt handlet om selve hendelsene. Terroristens holdning til islam satte fremmedhat og islamofobi på dagsorden i perioden etter 22.07. Referanser til terrorangrepene var også godt synlig i mediedekningen av kommunevalget.

Kriminalitet gikk fra å være temaet med mest omtale i perioden 2010/2011 til å utgjøre bare to prosent av den relevante omtalen i perioden etter 22.07. Omtalen av kriminalitet knyttes også til terroraksjonen da kriminelle gikk fri siden politiet bortprioriterte tyverier og innbrudd etter terrorangrepene. I tabellen under er andelen omtale de ulike temaene fikk i perioden 2010/2011 sammenlignet med perioden etter 22.07.2011. Nettildene VG Nett og Bt.no er inkludert i denne oversikten.

Andelen omtale som omhandler asylsøkere og flyktninger ble mer enn halvert etter 22.07, sammenlignet med perioden 2010/2011. Flere av oppslagene var relatert til hendelsene 22.07, men det finnes også enkeltoppslag som ikke berørte dette temaet. For eksempel skrev Bt.no 18. august at folketallet i Norge nærmer seg fem millioner, og knyttet dette opp mot innvandring.

TEMA	2010-2011	22.07 -
Religion	17 %	56 %
Integreringstiltak	8 %	10 %
Annet	9 %	10 %
Asylsøkere/flyktninger	20 %	8 %
Diskriminering	5 %	8 %
Arbeidsmarked	8 %	3 %
Kriminalitet	26 %	2 %
Skole/utdanning	1 %	2 %
Språk/språkopplæring	2 %	1 %
Vold mot kvinner	1 %	0 %
Tvangsekteskap	0 %	0 %
Omskjæring	0 %	0 %
Boligmarked	2 %	0 %
Voldtekt	1 %	0 %

Yacoub Cissé, leder for prosjektet "Afrikanere i Norge", skrev i et debattinnlegg i VG 18. august at vi ikke kan vente oss en varig endring av innvandringsdebatten i Norge etter 22.07. Han mener vi må erkjenne at innvandringsdebatten har vært svært negativ i nesten alle år og at den har vært totalt mislykket. Dette er et eksempel på en såkalt metadebatt i mediene som oppsto i kjølvannet av 22.07. Hvordan man omtaler minoriteter og hvilken retorikk man kan tillate seg i politikken når det gjelder forhold knyttet til religion, var blant perspektivene som ble aktualisert.

I likhet med sammenligningen gjort mellom periodene 2009 og 2010/2011 er det ikke store endringer i temaene som fikk minst omtale. Andelen artikler som plasseres under temaet "annet" er også tilnærmet lik. Dette dreier seg om saker som ikke kan plasseres under noen av de andre temaene, men som fortsatt er relevante. Et eksempel fra perioden etter 22.07 er nyheten om at andelen lokalpolitikere med ikke-vestlig bakgrunn økte kraftig etter kommune- og fylkestingvalget. Vårt Land gjorde en gjennomgang av 15 kommuner og fant at andelen kommunestyrerepresentanter med ikke-vestlig bakgrunn hadde økt fra 50 til 67, en økning på 34 prosent. Saken fikk oppmerksomhet i en rekke aviser i forbindelse med dekningen av valget.

Hvem får komme til orde?

- Personer med innvandrerbakgrunn ble brukt som kilde eller intervjuobjekt i to prosent av artiklene i det samlede kildegrunnlaget som består av åtte av Norges største papiraviser og to av Norges største nettaviser.
- Når det gjelder omtalen i papiraviser og nettaviser hver for seg, ble personer med innvandrerbakgrunn brukt som kilde eller intervjuobjekt i en prosent av omtalen i papiraviser og i tre prosent av omtalen i nettaviser.

Perioden
2010/2011:

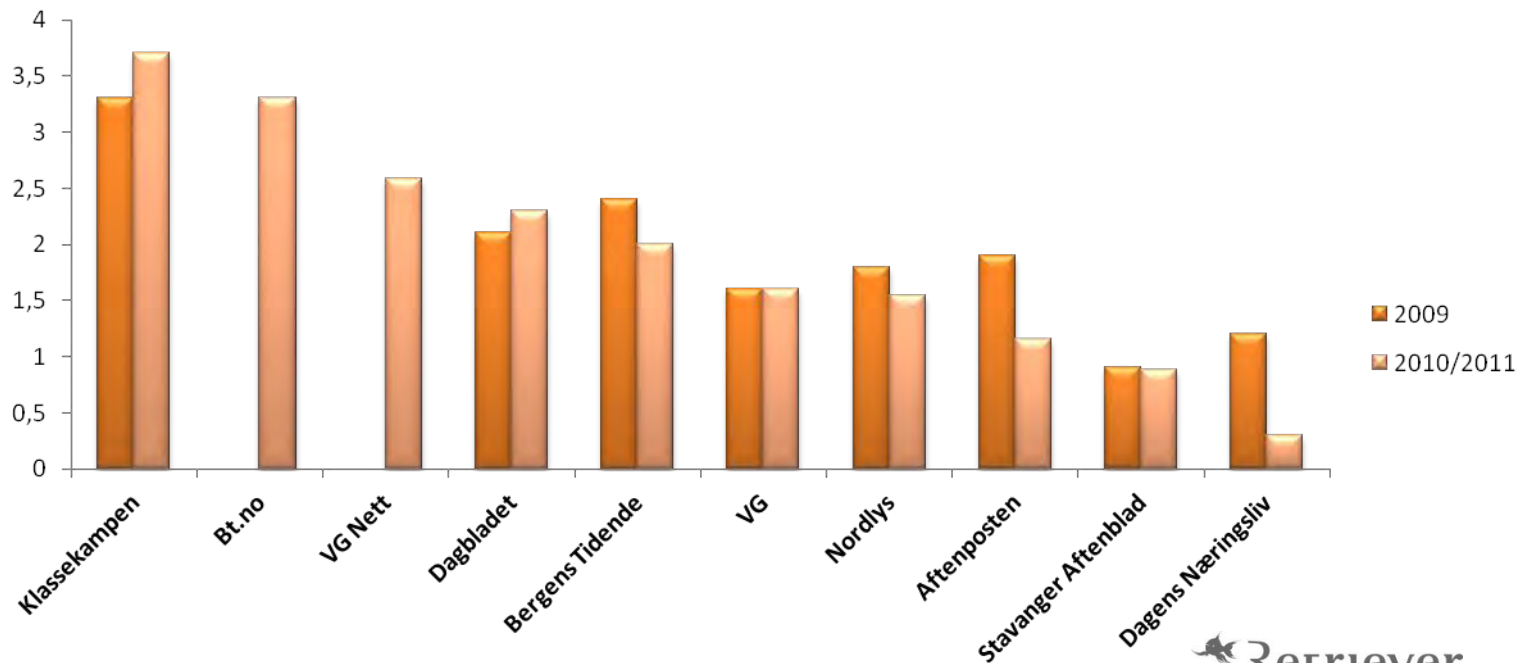

N = 9968

Hvem får komme til orde?

- Klassekampen har høyest andel kilder med minoritetsbakgrunn, Dagens Næringsliv har lavest.
- Bruk av kilder med minoritetsbakgrunn i de ulike avisene følger likt mønster i de to periodene som er sammenlignet. Dagbladet, Bergens Tidende, VG, Nordlys og Stavanger Aftenblad har nesten identisk bruk av kilder med minoritetsbakgrunn i 2009 og 2010/2011.
- Dagens Næringsliv har størst variasjon mellom periodene.
- Kun Klassekampen har en høyere andel kilder med minoritetsbakgrunn enn nettavisene Bt.no og VG Nett (det foreligger ikke noe sammenligningsgrunnlag fra 2009 når det gjelder nettavisene).

Hvem får komme til orde?

I Retrievers tidligere analyse for IMDi i 2009 ble det slått fast at innvandrere ble vesentlig dårligere representert i mediene enn de faktisk er i befolkningen. Personer med innvandrerbakgrunn snakket bare i to prosent av artiklene i åtte av Norges største papiraviser. Et sentralt utgangspunkt for denne analysen er å finne ut hvorvidt dette bildet har endret seg siden 2009. Funnene vitner om at innvandrere stadig er en sjelden stemme i den norske offentligheten. Også i perioden 2010/2011 fikk personer med innvandrerbakgrunn kun komme til orde i to prosent av artiklene i noen av landets største papiraviser og nettaviser. Samtidig som innvandrere er lite synlige som kilder i norske medier, viser nøkkeltall fra SSB at personer som enten har innvandret til Norge eller er født i Norge med innvandrerforeldre, nå utgjør 12,2 prosent av den norske befolkningen. Til tross for at gruppen utgjør en stadig større andel av den norske befolkningen, slipper de proporsjonalt mindre til i mediene, sammenlignet med 2009.

Mens innvandrere snakket i to prosent av landets største aviser i 2009, er prosentandelen i perioden 2010/2011 kun én prosent, dersom nettavisene utelates for å sammenligne samme kilder. Hvis man legger til grunn at personer i Norge med innvandrerbakgrunn har økt fra 10,6 prosent til 12,2 prosent (SSB-tall), belyser dette nedgangen ytterligere. Tendensen er med andre ord at personer med innvandrerbakgrunn slipper mindre til i papiravisene, mens nettavisene trekker prosentandelen opp. Sport, og særlig fotball, er tema i en stor andel nettartikler der personer med innvandrerbakgrunn slipper til som talspersoner. Mens innvandrere som gruppe er underrepresentert som intervjuobjekter på områder som politikere, bedriftseiere og toppledere, er de langt synligere i sport- og underholdningsjournalistikk. Denne tendensen holdt seg stabil.

Både funn fra periodene 2009 og 2010/2011 vitner om at innvandrere er underrepresentert som kilder i den generelle samfunnsdebatten. Et annet spørsmål er hvorvidt de slipper til som talspersoner i spørsmål som angår innvandring og integrering. I perioden 2010/2011 ble personer med innvandrerbakgrunn brukt som kilder eller intervjuobjekter i én av fem artikler som hadde innvandringsrelaterte temaer. Videre medvirker personer med utenlandsk bakgrunn oftest i artikler som har religion som tema. Ett eksempel på slik omtale er når VG Nett (03.01.2011) skriver om muslimske kvinners ønske om å bruke niqab i det offentlige rom og intervjuer den norsk-pakistanske kvinnen Aisha om hennes personlige forhold til plagget.

Mens personer med innvandrerbakgrunn ble omtalt i tre prosent av avisartiklene uten å være intervjuet i 2009, er prosentandelen i denne perioden fem prosent hvis nettavisene medregnes, og seks prosent hvis man bruker samme kildegrunnlag som i 2009. Tendensen er derfor at den samlede andelen omtale av innvandring har økt noe, mens innvandrere selv i noe mindre grad slipper til som intervjuobjekter og meningsyttere.

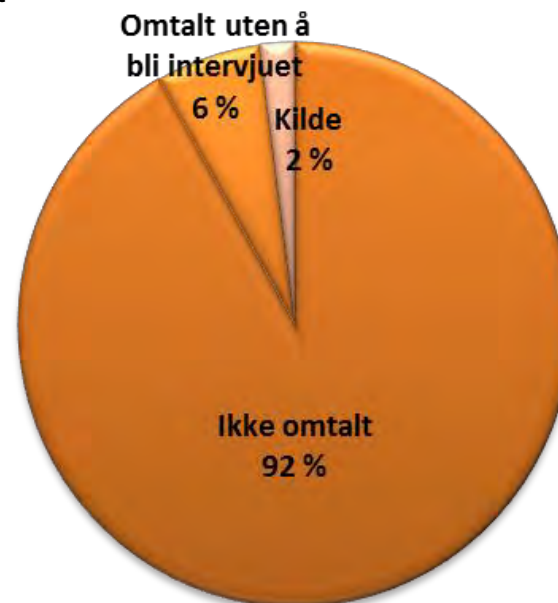

Flere stemmer etter 22. juli?

Perioden rett etter 22.07:

- Etter 22.07 er andelen personer med innvandrerbakgrunn som får komme til orde i mediene uendret.
- Innvandrere blir like mye brukt som kilder i innvandringsrelaterte spørsmål før og etter 22.07.

N = 2673

Flere stemmer etter 22. juli?

Mengden omtale av personer med innvandrerbakgrunn har ikke endret seg nevneverdig etter 22.07, sammenlignet med perioden 2010/2011.

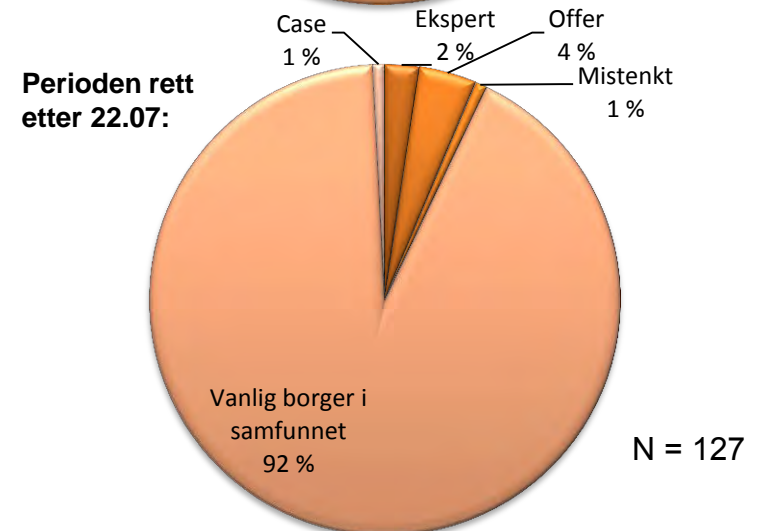
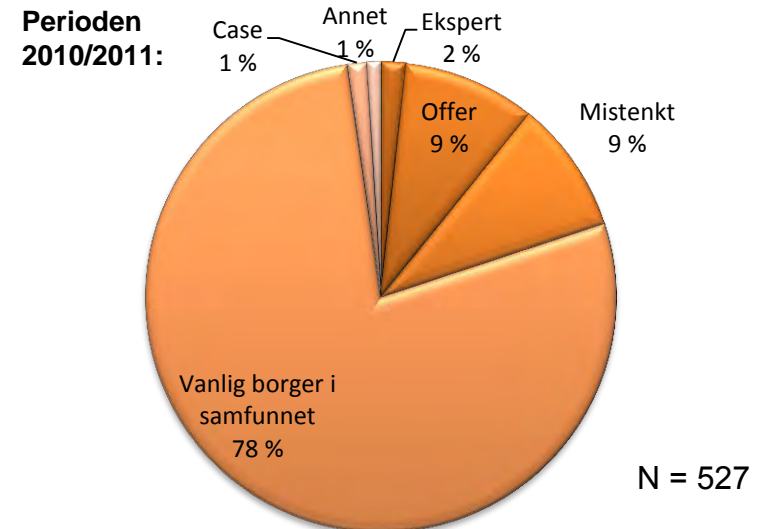
Prosentandelen artikler der personer med innvandrerbakgrunn blir brukt som intervjuobjekter er lik som i perioden før terrorhandlingene, mens antall artikler der innvandrere blir omtalt uten å bli intervjuet, har økt med én prosent. Tilstedeværelsen av personer med minoritetsbakgrunn i norske medier er med andre ord så godt som uendret i perioden rett etter 22.07.

I datamaterialet for perioden 2010/2011 blir personer med innvandrerbakgrunn brukt som intervjuobjekter i 20 prosent av omtalen som har innvandring og integrering som tema. Heller ikke innenfor dette området har mediebildet endret seg markant. Etter 22.07 blir innvandrere brukt som kilder i 18 prosent av omtalen som dreier seg om innvandring og integrering.

Religion var det innvandringsrelaterte temaet som ble mest omtalt etter 22.07. Antall artikler om dette temaet som har innvandrere som kilder/intervjuobjekter er imidlertid halvert i perioden etter 22.07. Det er nærliggende å anta at denne nedgangen kan forklares ut fra det generelle nyhetsbildet i Norge rett etter hendelsene. Det finnes ingen paralleller til dekningen av terrorangrepet i norsk mediehistorie. I tillegg til at et samlet norsk pressekorps ryddet spalteplass og sendeflate til omtale av det som hadde skjedd, dreide mye av omtalen seg om Anders Behring Breiviks beveggrunner, som hovedsakelig var motivert ut fra motstand mot multikulturalisme og islamisering av Norge. Refleksjoner rundt gjerningsmannens motiver fikk særlig mye omtale på lederplass og i kommentarartikler. I disse sjangrene er det ikke naturlig med intervjuobjekter, hvilket er med på å forklare hvorfor innvandrere ble mindre brukt som talspersoner, til tross for at mengden omtale av religion økte.

Roller i medieomtalen

- I 77 prosent av artiklene i perioden 2010/2011 inntok personer med minoritetsbakgrunn en rolle i oppslaget. Dette inkluderer både intervjuobjekter og når personer med ikke-vestlige navn eller minoritetsbakgrunn omtales.
- Rollen som "vanlig borger i samfunnet" var synlig i 78 prosent av oppslagene. Dette gjelder alt fra engasjerte politikere og fotballspillere til sangstjerner og tilfeldige forbigående som intervjues til "fem på gata". Her er svært sjelden vedkommendes bakgrunn eller etnisitet relevant for artikkelens tema.
- Rollen som offer og rollen som mistenkt har en lik andel av artiklene i perioden 2010/2011. 9 prosent er ofre og 9 prosent er mistenkte. Rollen «case» har også lik andel i begge perioder. Dette dreier seg om tilfeller der personer med innvandrerbakgrunn benyttes som intervjuobjekter i kraft av at de er innvandrere, f.eks. når en innvandrer som bruker hijab uttaler seg om dette i en større reportasje om bruken av slør.
- Dersom nettkildene utelates kan disse tallene sammenlignes med funnene fra 2009. I 2009 utgjorde "vanlig borger i samfunnet" 57 prosent av omtalen, mens rollen som offer og mistenkt utgjorde henholdsvis 19 og 15 prosent. I perioden 2010/2011 gikk rollen "vanlig borger i samfunnet" opp til 73 prosent, mens rollen som offer og mistenkt gikk ned til henholdsvis 11 og 10 prosent.
- Innvandreres rolle i mediene endret seg etter 22.07. "Vanlig borger i samfunnet" utgjør en enda større del av omtalen i denne perioden.
- I perioden etter 22.07 utgjør rollen som mistenkt bare 1 prosent, ned fra 9 prosent i 2010/2011. Dette samsvarer med den betydelige nedgangen i omtale av kriminalitet i perioden etter 22.07.
- Rollen som offer går også ned. Dersom nettvissene utelukkes fra kildegrunnlaget går andelen ned fra 11 prosent i perioden 2010/2011 til bare 2 prosent i perioden etter 22.07.

Roller i medieomtalen

Sammenlignet med funnene i 2009, har andelen medieoppslag hvor innvandrere har rolle som "vanlig borger i samfunnet" gått opp, mens andelen hvor innvandrere er omtalt som ofre eller siktet/mistenkt i kriminalsaker gått ned. I tabellen under er nettkildene VG Nett og Bt.no utelatt slik at sammenligningen kan gjøres på samme kildegrunnlag.

ROLLE	2009	2010-2011	22.07 -
Borger/meningsytrere	57 %	73 %	91 %
Offer	19 %	11 %	2 %
Mistenkt	15 %	10 %	1 %
Ekspert	7 %	2 %	4 %
Case	2 %	2 %	1 %
Annet	0 %	1 %	0 %

I forbindelse med medieoppslag knyttet til hendelsene 22.07, fremstilles innvandrere enten som "vanlig borger i samfunnet" eller ofre. Eksempler på saker er VGs oppslag om 17-åringene Anzor Djoukaev og Almir Vranesi som filmet hverandre under angrepet på Utøya. En annen sak handler om fotograf Sebastian Diaz som ble frastjålet fotoutstyret sitt, men som måtte la tyven gå siden tyveri havnet langt ned på Oslo-politiets prioriteringsliste etter terrorrangrepet.

Det er en klar tendens at personer med minoritetsbakgrunn i større grad har blitt fremstilt som "vanlige borgere i samfunnet" enn som offer/mistenkt i perioden 2010/2011 sammenlignet med funnene i 2009. Det er imidlertid vanskelig å vurdere ut fra disse funnene om personer med minoritetsbakgrunn er mindre involvert i kriminelle forhold som stiller dem i en rolle som offer eller mistenkt, eller om mediene i større grad unnlater å skrive om ofres eller mistenktes bakgrunn eller etnisitet.

Måtte se at tyven stakk

Kriminelle går fri. Sebastian Diaz tok opp jakten på tyven som stjal fotoutstyret hans. Han fikk tak i gjerningsmannen, men politiet hadde ikke tid til å hente ham.

Prioriterer 22. juli. 700 tyverier, narkotikaforbrytelser og voldsaker har havnet i køen av oppklarte saker hos Oslo-politiet etter 22. juli. Etterforskerne prioriterer terrorangrepene. Det får konsekvenser.

DIA, 1. side 6 og 7

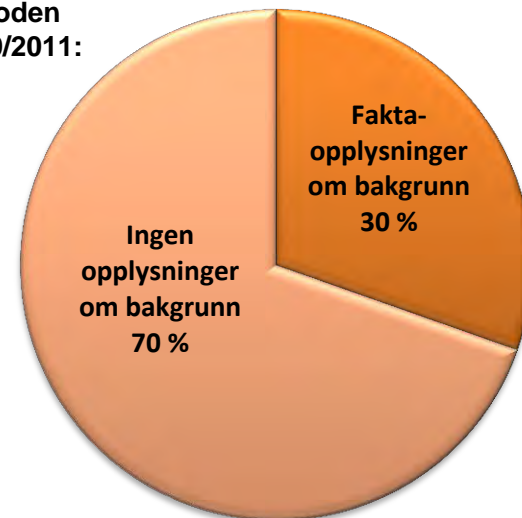
Aftenposten, 17.09.2011

”Albansk brille-liga AVSLØRT”

- I rundt 30 prosent av artiklene i perioden 2010/2011 der personer med innvandrerbakgrunn intervjues, gis det opplysninger om bakgrunnen til personen.
- Dette skjer enten ved at den formelle statusen til personen forklares (at vedkommende er asylsøker, arbeidsinnvandrere eller har en annen type status), eller ved at det opplyses om hvilket land/verdensdel vedkommende kommer fra eller hva slags etnisk tilhørighet vedkommende har.
- Når personer med innvandrerbakgrunn uttaler seg som ”vanlige borgere i samfunnet” eller har en ekspertrolle, oppgis det sjelden informasjon om bakgrunnen deres. Dette gjelder spesielt tilfeller der fotballspillere eller folk i underholdningsbransjen med utenlandsk opprinnelse intervjues.
- Det opplyses oftest om opprinnelsesland eller etnisitet i artikler som har kriminalitet eller asylsøkere/asylpolitikk som tema.

**Perioden
2010/2011:**

N = 181

”Albansk brille-liga AVSLØRT”

I 30 prosent av artiklene der personer med innvandrerbakgrunn intervjues i perioden 2010/2011 blir det gitt opplysninger om bakgrunnen til personen. Begrepet innvandrerbakgrunn i denne analysen er definert både på bakgrunn av eksplisitte opplysninger om at noen er innvandrere, asylsøkere, flykninger osv. samtidig som artikler som omhandler personer som åpenbart har et ikke-nordisk navn, er inkludert. At det opplyses om intervjuobjektets bakgrunn i mindre enn en tredjedel av artiklene, betyr at det er en relativt stor andel stoff der personens bakgrunn ikke anses som relevant for den journalistiske vinklingen.

Når personer med innvandrerbakgrunn uttaler seg som ”vanlige borgere i samfunnet” eller eksperter fremkommer det sjelden at det gis opplysninger om bakgrunnen til vedkommende. Dette dreier seg særlig om artikler der sportsutøvere eller folk i underholdningsbransjen med utenlandsk opprinnelse intervjues. Sportsjournalistikk utgjør en stor del av omtalen der personer med innvandrerbakgrunn blir brukt som kilder, uten at bakgrunnen oppgis. I denne typen artikler er personens bakgrunn eller status ikke ansett som relevant, det er prestasjonene som er i fokus. Kun unntaksvis blir det fokusert på status og bakgrunn, og da dreier det seg ofte om mer dyptpløyende artikler eller portrettintervjuer. Sammenlignet med funnene i 2009-analysen, er mønsteret relativt likt. I 2009 ble faktaopplysninger om bakgrunn oppgitt i 29 prosent av artiklene, mens det denne perioden ble gitt opplysninger om bakgrunn i 33 prosent av artiklene, dersom nettartiklene utelates fra kildegrunnet.

Det er en trend i begge perioder at intervjuobjektets bakgrunn i langt større grad blir oppgitt i artikler som handler om innvandring og integrering eller asylpolitikk. Stoff om asylsøkere er ett eksempel på en type tematikk der personens opphav ofte blir nevnt. I løpet av perioden er det flere artikler som dreier seg om asylpolitikk som fokuserer mer inngående på enkeltstående menneskeskjebner og da er naturligvis intervjuobjektets bakgrunn en relevant del av fortellingen. I perioden 2010/2011 ble asylsøkere brukt som intervjuobjekter i 18 prosent av artiklene som dreier seg om asylsøkere eller asylpolitikk i videre forstand. Blant annet intervjuet VG Nett sultestreikende etiopiere som oppholdt seg i Oslo domkirke i februar 2011. I artikkelen rettet asylsøkerne kritikk mot statsminister Jens Stoltenbergs uttalelser om at det ikke skal lønne seg for asylsøkere som har fått avslag å oppholde seg ulovlig i Norge.

Sammenlignet med 2009 er det en betydelig økning i artikler der personer med innvandrerbakgrunn er omtalt i forbindelse med kriminell aktivitet i 2010/2011. Kriminalitet er også det temaet der det i hyppigst grad forekommer at det opplyses om at personen har en annen bakgrunn enn norsk, uten at vedkommende brukes som kilde eller intervjuobjekt. Fokus på nasjonalitet varierer imidlertid fra overskrifter som ”Albansk brille-liga AVSLØRT” til mer nøkterne signalementer som ”ranerne beskrives som mørkkledde, i 30-årene og med østeuropeisk tale”. Til tross for at antall artikler der personer med innvandrerbakgrunn er involvert i kriminell aktivitet har økt, er den prosentvise andelen artikler der det blir gitt opplysninger om bakgrunn nesten identisk i de to periodene. Det har med andre ord ikke blitt mer fokus på bakgrunn i løpet av denne perioden, selv om omfanget artikler som involverer personer med et utenlandsk navn og kriminalitet, har økt med over ti prosent.

”Fryktet muslimske ekstremister sto bak”

Bakgrunn	2009	2010/2011	2010/2011 (kun papir)	Etter 22.juli
Opplysninger om bakgrunn	29 %	30 %	33 %	29 %
Ingen opplysninger om bakgrunn	71 %	70 %	67 %	71 %

Som tidligere nevnt følger bruken av innvandrere som kilde/intervjuobjekt samme mønster før og etter 22.07. Heller ikke når det gjelder opplysninger om bakgrunnen til personen som intervjues, har det skjedd noen endringer i hvor *hyppig* mediene i utvalget gir opplysninger om intervjuobjektets bakgrunn. Faktaopplysninger om bakgrunn ble oppgitt i 29 prosent av artiklene etter 22.07.

I perioden etter terrorhandlingene går antall artikler der personer med innvandrerbakgrunn har rollen som ”vanlig borger i samfunnet” opp fra 78 prosent til 92 prosent, men andelen artikler der det opplyses om meningsytterens bakgrunn holder seg imidlertid relativt stabil. Det er med andre ord ikke mer fokus på hvilket land personen opprinnelig kommer fra eller hvilken status personen har i artikler som ikke dreier seg om innvandringsrelaterte temaer.

Personer med minoritetsbakgrunn blir heller ikke brukt hyppigere som intervjuobjekter i artikler med innvandringsrelaterte temaer etter 22.07. Både før og etter terrorangrepene uttaler innvandrere seg om innvandringsrelaterte temaer i ett av tre tilfeller der de blir brukt som kilder eller intervjuobjekter. Sammenlignet med perioden 2010/2011 gikk antall artikler som dreier seg om religion opp fra 17 prosent til 56 prosent. Det er imidlertid ikke mer fokus på bakgrunn i artikler der innvandrere uttaler seg om religion. I disse artiklene er en persons identitet som ”muslim” av større betydning enn hvilket land vedkommende kommer fra eller hvilken status de har. En artikkel i Nordlys 26. juli illustrerer tendensen. Avisen slår opp at ”*muslimer i Tromsø ber for ofrene fra Utøya og Oslo*”. I artikkelen uttaler flere muslimer seg om hvordan de har opplevd dagene etter 22. juli, men det nevnes ikke hvor de opprinnelig kommer fra.

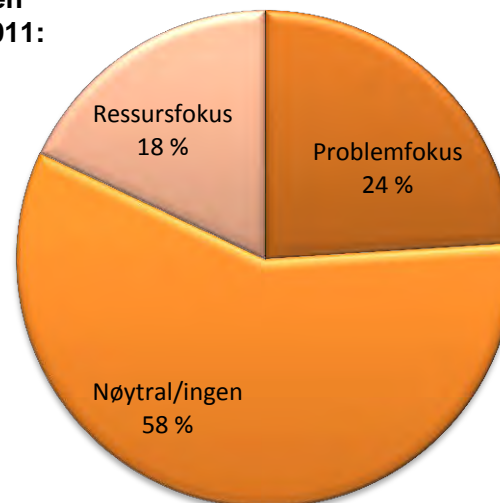
Ettersom omtalen av innvandrere og kriminalitet går ned med nesten 25 prosent sammenlignet med perioden 2010/2011, er det minimalt med eksempler på at en persons bakgrunn blir oppgitt i sammenheng med kriminell aktivitet i utvalget etter 22.07. En forklaring kan være at det faktisk var mindre kriminalitet i dagene etter terrorangrepet. Ifølge NRK Østlandssendingen (01.08.2011) opplevde politiet i hovedstaden en markant nedgang i meldinger om kriminelle forhold etter 22.07. En annen tenkelig forklaring er at mediene var mer påpasselige med å ikke fremstille innvandrere som kriminelle, etter at det viste seg at det var en etnisk nordmann med antimuslimske holdninger som sto bak terrorhandlingene i Regjeringskvartalet og på Utøya. Utfra metodedesignet i denne analysen går det ikke an å besvare med sikkerhet hvorfor det har vært en dreining i omtalen av innvandrere og kriminalitet, eller hvorvidt endringen er varig. Funnene skisserer imidlertid at det *har vært* en endring i omtalen av innvandrere og kriminalitet i perioden rett etter 22. juli.

Problem eller ressurs?

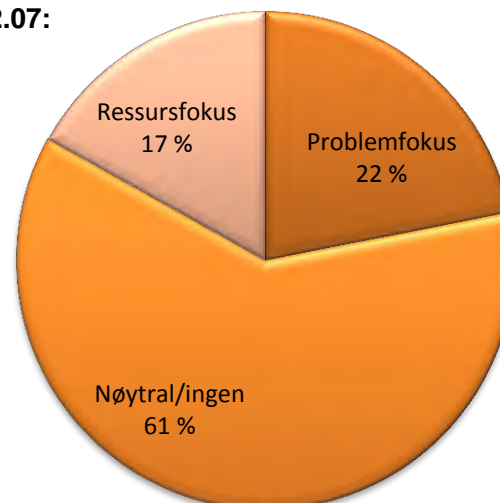
- Av 684 artikler som handlet om innvandringsrelaterte spørsmål eller som hadde personer med minoritetsbakgrunn som kilder, hadde 58 prosent et nøytralt fokus, 24 prosent hadde problemfokus og 18 prosent hadde ressursfokus.
- Tyveri, narkotikasmugling, søskenbarn-ekteskap og religiøse skoler er blant temaene som går igjen hvor artiklene har et problemfokus.
- Fotball, kompetanse og politikere er stikkord for artikler med ressursfokus.
- Fokus endret seg ikke mye etter 22.07, sammenlignet med perioden 2010/2011. Av 219 artikler hadde 61 prosent nøytralt fokus, 22 prosent problemfokus og 17 prosent hadde ressursfokus.
- Temaer som rasisme, høyreekstremisme og religion utgjør en større andel av artiklene med problemfokus i perioden etter 22.07.
- Nyheten om at det har kommet flere innvandrere i kommunestyrene og omtale av musikk talenter var temaer som drev andelen omtale med ressursfokus opp.

**Perioden
2010/2011:**

N = 684

**Perioden rett
etter 22.07:**

N = 219

Problem eller ressurs?

FOKUS	2009	2010-2011	22.07 -
Ressursfokus	27%	15%	12%
Problemfokus	40%	28%	27%
Nøytral	33%	57%	61%

Hver artikkel er vurdert ut fra om den har et problemfokus, ressursfokus eller om den er nøytral i omtalen av personer med minoritetsbakgrunn og innvandringsrelaterte temaer. At en artikkel har problemfokus er ikke ensbetydende med at den omtaler innvandring, integrering eller personer med minoritetsbakgrunn som et problem. utfordringer i asylpolitikken og utfordringer innen integrering kan gjerne ha problemfokus uten at noen uttaler seg negativt om innvandrere.

I tabellen over er nettkildene fra grunnlaget i perioden 2010/2011 utelatt for å kunne sammenligne tallene med funn fra perioden 2009. Som i 2009 utgjør problemfokus en større andel av artiklene enn hva ressursfokus gjør. Andelen artikler som enten har ressurs- eller problemfokus går imidlertid ned i den analyserte perioden i 2010/2011, og går ytterligere noe ned i perioden etter 22.07.2011.

Som kommentert i den kvantitative delen av denne analysen, skilte 2009 seg ut som et år med mye omtale av innvandringsrelaterte spørsmål. Et eksempel er hijab-debatten som genererte mye stoff med problemfokus dette året. Det er nærliggende å tro at nedgangen i antall artikler med problemfokus har sammenheng med at den analyserte perioden i 2010/2011 har færre store debatter med en konkret problemstilling, enn hvordan situasjonen var i 2009.

Andelen artikler med problemfokus går opp fra henholdsvis 24 til 28 prosent i perioden 22.07.2010 - 21.07.2011 og fra 22 til 27 prosent i perioden etter 22.07 når nettkildene utelates. Tendensen i begge de analyserte periodene er altså at nettartiklene trekker problemfokuset ned. Når det gjelder ressursfokuset har dette en motsatt tendens. Ressursfokuset går ned fra 18 og 17 prosent til 15 og 12 prosent når nettkildene utelates. Funnene antyder at nettavisene har en noe mer positiv fremstilling av innvandrere og innvandringsrelaterte spørsmål. Det må imidlertid tas i betraktning at spesielt Bt.no publiserer mye fotballstoff hvor utenlandske spillere på norske fotballag får positiv oppmerksomhet.

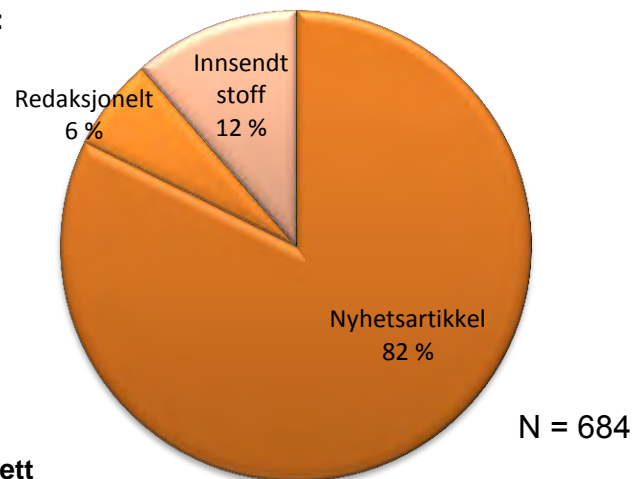
I perioden 2010/2011 hadde nettavisene 26 prosent artikler med ressursfokus, 13 prosent problemfokus og 62 prosent nøytralt fokus. I perioden etter 22.07 endrer denne fordelingen seg. I denne perioden har bare 5 prosent av artiklene problemfokus, 33 prosent har ressursfokus og 62 prosent har et nøytralt fokus. Nesten samtlige av artiklene med ressursfokus i perioden etter 22.07 handler om utenlandske fotballspillere i Norge. Mediebildet i perioden etter 22.07 var generelt veldig påvirket av terrorangrepet, men spesielt Bt.no publiserte mye sportsnyheter som ikke hadde noen tilknytning til terroraksjonen eller spørsmål knyttet til innvandring eller integrering.

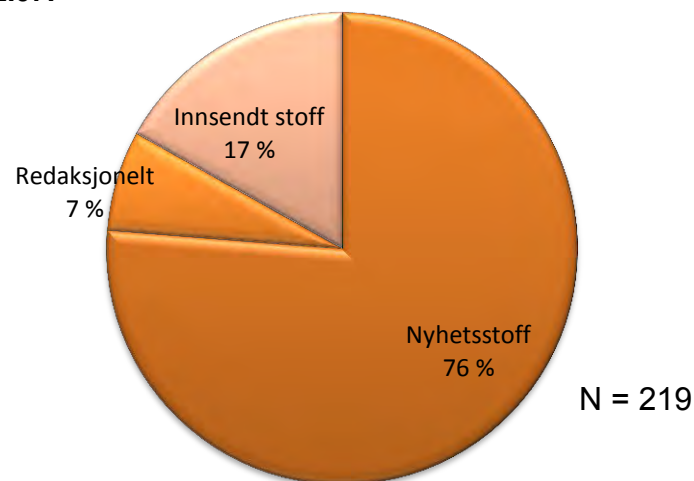
Journalistisk sjanger

- Samtlige artikler er kodet etter tekstens journalistiske sjanger. Det skilles mellom innsendt stoff, redaksjonelt meningsbærende stoff og nyhetsstoff.
- Journalistisk sjanger fordeler seg forholdsvis likt i de to analyserte periodene. Den største forskjellen er andelen leserinnlegg som fikk en økning etter 22.07.
- Andelen notiser har også gått noe ned i perioden etter 22.07, sammenlignet med perioden 2010/2011.
- Personer med minoritetsbakgrunn figurerer mest som "vanlig borger i samfunnet" i nyhetsartikler. Det faller seg naturlig siden det både er mest nyhetsartikler i analysegrunnlaget, og fordi "borger i samfunnet" er rollen flest personer med minoritetsbakgrunn har falt innenunder når de ble omtalt i medieoppslag.

**Perioden
2010/2011:**

**Perioden rett
etter 22.07:**

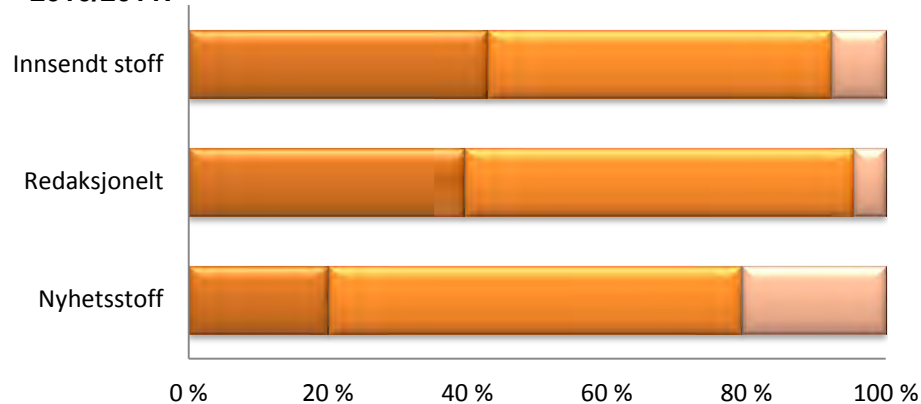
Journalistisk sjanger og fokus

Som i funnene fra 2009, hadde mye av det innsendte stoffet problemfokus. Det har imidlertid vært en nedgang. I 2009 hadde hele 70 prosent av det innsendte stoffet problemfokus.

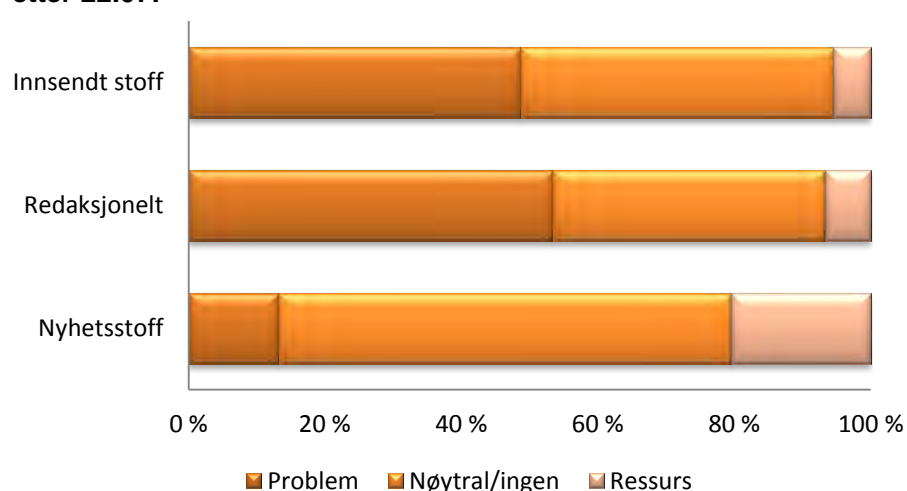
Når nettkildene utelates i perioden 2010/2011 hadde i underkant av halvparten av det innsendte stoffet problemfokus (43,4 prosent). I perioden etter 22.07 hadde det innsendte stoffet en noe større andel problemfokus (48,6 prosent). I denne perioden er høyreekstremisme, skepsisen mot muslimer blant folket så vel som i politiske partier og forhold knyttet til valgkampen, tema i det innsendte stoffet. Det innsendte stoffet etter 22.07 har i mindre grad et uttalt problem som går på konkrete innvandrings spørsmål. Mens det i de tidligere periodene gjerne har vært fokusert på hijab og "snikislamisering", dreier dette stoffet seg i større grad om utfordringer knyttet til politikk, religion og høyreekstremisme i et større perspektiv.

I diagrammene til høyre er nettkildene inkludert, men viser likevel de samme tendensene beskrevet ovenfor. Også redaksjonelt meningsbærende stoff har en høy andel problemfokus. Som med det innsendte stoffet, har lederartiklene og de redaksjonelle kommentarene et høyere problemfokus i perioden rett etter 22.07. Problemfokus i redaksjonelt meningsbærende stoff går fra å utgjøre 39,5 prosent i perioden 2010/2011 til å utgjøre 53 prosent i perioden rett etter 22.07.

Perioden 2010/2011:

Perioden rett etter 22.07:

Kildegrunnlag og metode

Medieanalysen tar for seg omtalen av innvandrere, asylsøkere, flyktninger og personer med minoritetsbakgrunn, samt temaer relatert til innvandring og integrering.

Den kvantitative delen inneholder tall som viser hvor mye ulike begreper relatert til innvandring er omtalt i norske medier. Søket er gjort i alle de redaksjonelle kildene Retriever har tilgang til i hele perioden 01.01.2000 – 31.10.2011.

Den kvantitative delen er basert på følgende søkeord: Islam/muslim, innvandring/innvandrere, flyktninger, asylsøkere, diskriminering/rasisme, minoriteter, integrering, hijab, somalisk innvandring/somaliere, mangfold, kjønnslemlestelse/omskjæring, tvangsekteskap, pakistansk innvandring/pakistanere, norskkunnskap/norskopplæring, irakisk innvandring/irakere, polsk innvandring/polakker, arbeidsinnvandring, utenlandsk opprinnelse, høyreekstremisme og familiegjenforening. Søkeordene inngår i søkestrenger der ulike variasjoner av bøyingsmåte og skrivemåte innenfor bokmål og nynorsk er tatt hensyn til. Søkene i Retrievers kilder gjøres med såkalte "boolske operatører", for å fange opp alle relevante treff og ekskludere feiltreff.

Den kvalitative delen av analysen er basert på et utvalg utgaver av ti medier:

VG (papirutgaven), Aftenposten (papirutgaven, morgen), Dagbladet (papirutgaven), Bergens Tidende (papirutgaven), Stavanger Aftenblad (papirutgaven), Nordlys (papirutgaven), Dagens Næringsliv (papirutgaven), Klassekampen (papirutgaven), VG Nett og Bt.no.

Analysen består av 13 utgaver av hver avis. I nettavisene er alle publiserte artikler i løpet av det aktuelle døgnnet analysert. Perioden som er analysert er 22.07.2010 – 21.07.2011 og 22.07.11 – 22.09.2011. Periodene er separert for å kunne sammenligne mediebildet før og etter terrorangrepet 22.07.2011. Ti utgaver er analysert i den første perioden og tre i den andre.

Følgende datoer er analysert i første periode: Mandag 26. juli, tirsdag 3. august, onsdag 15. september, torsdag 21. oktober, lørdag 27. november, mandag 3. januar, onsdag 9. februar, torsdag 17. mars, fredag 27. mai og lørdag 4. juni

Følgende datoer er analysert i andre periode: Tirsdag 26. juli, torsdag 18. august og lørdag 17. september.

Kildegrunnlag og metode

Retriever har brukt modellen "nyhetsuke" for å velge ut et representativt utvalg artikler. Denne modellen ble lansert av Sigurd Allern i *Nyhetsverdier. Om markedsorientering og journalistikk i ti norske aviser* (2001, IJ-forlaget). Det er valgt dager med størst mulig spredning på både ukedager og tidspunkt i løpet av måneden. Ingen søndager er valgt, ettersom ikke alle papiravisene har søndagsutgaver. For den første perioden er det valgt den siste mandagen i juli, den første tirsdagen i august, den andre onsdagen i september, den tredje torsdagen i oktober osv. gjennom hele året, med unntak av én ukedag og én måned hvert halvår (det er påske og jul som er utelatt). For den siste perioden er det valgt tre ulike ukedager i hver av månedene (én i juli, én i august og én i september).

Analysen av perioden 2010/2011 har tatt utgangspunkt i et datamateriale på 9.968 artikler, hvorav 684 ble vurdert som relevante (7 prosent). Analysen av perioden rett etter 22.07 hadde utgangspunkt i et datamateriale på 2.673 artikler, hvorav 220 artikler var relevante (8 prosent).

Det som er regnet som relevante artikler er alle artikler innenfor temaer om innvandring og integrering, samt artikler som omtaler folk som kommer fra andre land enn Norden. Artikler der ord som innvandrere, asylsøker, flyktning, utlending osv. er nevnt, er regnet som relevante. I tillegg er artikler relevante når personene som intervjues eller omtales har navn som åpenbart ikke er norske. Det kan i enkelte tilfeller være vanskelig å avklare om en person/kilde har bakgrunn fra et ikke-nordisk land. I slike tilfeller er artikkelen vurdert fra om det er nærliggende å tro at en gjennomsnittlig leser oppfatter vedkommende som utenlandsk eller av utenlandsk opprinnelse. Omtale av folk fra andre land som ikke er eller har vært bosatt i Norge, f.eks. utenlandske politikere eller kjendiser, er heller ikke relevant.

Gjennom hele analysen benytter vi ordet «medieoppslag» som samlebegrep på tekster av alle typer sjangre. Det dreier seg altså om både nyhetsartikler, reportasjer, notiser, kommentarartikler, lederartikler, leserinnlegg osv. Noen lesere vil kunne oppfatte medieoppslag som noe som er utelukkende redaksjonelt produsert, men her menes også innsendt stoff.

Retriever Norge AS
Desember 2011

Ane Kathrine Strand, medieanalytiker
Fredrik Milde, medieanalytiker
Kristina Nilsen, nordisk analysesjef
